

Sukupuolittunutta selviytymiskamppailua

Karjatilojen arki museon nykydokumentoinnin valossa¹

Maria Vanha-Similä

Tämä on työ, jota tehdään sydämellä. (Nainen s. 1991)

Karjatilojen arki on ollut haasteellista 2020-luvulla. Kustannusten voimakas nousu, ilmastonmuutos, covid19, huoltovarmuuden turvaaminen sekä tuotantoeläinten olosuhteisiin liittyvät kysymykset ovat olleet esillä niin karjataloilla kuin julkisessa keskustelussa (Lehtonen 2022; Puupponen 2022). Arkinen karjatalous voidaankin nähdä jatkuvana selviytymiskamppailuna (Baker ym. 2021). Tällä hetkellä maatalouden ahdinko kurittaa erityisesti lypsykarjataloja², joiden määrä vähenee voimakkaasti koko ajan. Niiden määrä on lähes puolittunut kymmenen vuoden aikana. Vuonna 2010 lypsykarjataloja oli 10 205, mutta vuonna 2020 määrä oli enää 5 361 (Luonnonvarakeskus 2022). Kannattavuusongelmat, tuotantokustannusten nousu, työn sitovuus ja karjatilallisten väsymys ovat usein lopettamispäätösten taustalla. Kehityksen ennustetaan jatkuvan samansuuntaisena, joten maidontuotanto keskittyy tulevaisuudessa yhä harvempiin ja suurempiin navettoihin. (Kotilainen 2021.)

Mediassa maatalous esitetään usein suurelle yleisölle melko miehisenä, vaikka töiden sukupuolittuneisuus maataloilla on ollut murroksessa 1950-luvulta lähtien (Mäkipere 2022). Karjanhoidon on katsottu olleen erityisesti naisille kuuluvaa työtä, joten lehmät ja navetat liittyivät tiiviisti naisiin. Erityisesti juuri karjanhoidon vahva leima naisten työnä on muuttunut, sillä tänä päivänä maataloilla karjanhoidosta vastaavat niin naiset kuin miehetkin. (Helsti 2000, 110–116; Kaarlenkaski 2017; 2018.) Töiden sukupuolittuneisuus on kuitenkin edelleen osa monien tilojen arkea, sillä naisilla on yhä päävastuu maatalojen kotitalouden töistä ja miehillä puolestaan peltotöistä sekä erilaisista koneisiin ja laitteisiin liittyvistä tehtävistä (Karttunen ja Tuure 2013, 3–4).

Yhteiskunnan muuttumisen myötä vain pieni osa ihmisistä kohtaa tänä päivänä lehmiä joka-päiväisessä arjessaan, joten suhdetta tuotantoeläimiin rakennetaan myös mediassa esillä olevan kuvaston kautta. Niin elintarviketeollisuuden, eläinaktivistien kuin karjatilallisten

1 Tämä artikkeli on osa Koneen Säätiön rahoittamaa *Minun maaseutuni: Ylisukupolvisuus, paikka ja sukupuoli suomalaisten maaseutusuhteen rakentajina* -tutkimushanketta (no 202006219, 2021–2024).

2 Suomessa on noin 45 000 maatalous- ja puutarhayritystä. Suurin osa maataloista on kasvinviljelytiloja ja noin neljännes kotieläintiloja. (Luonnonvarakeskus 2022.) Kotieläintilat ovat yleensä suuntautuneet yhteen eläinlajiin, kuten sikoihin, siipikarjaan tai nautoihin. Monet nautakirjatilat ovat joko lypsykarjataloja eli maitotiloja tai lihakarjataloja. (*Tietohaarukka* 2021, 26.)

tuottamat materiaalit pyrkivät omista lähtökohdistaan käsin muokkaamaan ihmisten käsi-tyksiä karjatilojen arjesta. (Mustajoki 2022, 367.) Karjatilalliset pyrkivät julkisuuteen tuomillaan kuvilla nostamaan esiin nykymaaloutta sekä hakemaan sille yleistä hyväksyntää (Dürnberger 2019). Kuvilla voidaan myös esittää ja pyrkiä vahvistamaan maatilojen murroksessa olevaa sukupuolittunutta työnjakoa (Baker ym. 2021).

Tässä artikkelissa tarkastelen Suomen maatalousmuseo Saran nautakarjatiloilta keväällä 2020 järjestämän *Ammuu! Karjatilailan elämää* -valokuvakilpailun aineistoa. Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää, miten karjatilalliset ovat kuvanneet ja tulkinneet omaa arkeaan. Perehdyn valokuviiin erityisesti sukupuoleen ja selviytymiseen liittyvien teemojen kautta, sillä nämä ovat toistuvia aiheita aineistossa. Pohdin, miten kuvissa ja niihin liittyvässä muistitiedossa rakennetaan sukupuolta ja esitetään selviytymiskamppailua.

Valokuvat herättävät kysymyksiä, mutta ne antavat myös vastauksia. Lisäksi kuviin liittyy kirjallista muistitietoa. Kilpailuun osallistuneet valokuvaajat ovat antaneet kuvilleen nimen, joka tiivistää kuvan merkityksen kuvaajalle. Lisäksi suurin osa on kirjoittanut kuvasta muutamalla sanalla tai lauseella ja osa myös tätä pidempään. Tarkastelen näitä tekstejä yhdessä kuvien kanssa sekä irrallaan kuvista. Mitä tietoa tekstit kuviin tuovat, ja mitä karjatilalliset kuvilla ja teksteillä haluavat kertoa? Kuvat ja niihin liittyvien tekstien tarkastelu mahdollistaa yksityiskohtien, mutta myös maatalousalan suurten ajankohtaisten asioiden pohdinnan. Karjatilallisten omien näkemysten ja tunteiden selvittäminen on tärkeää maatalouden nykyseissä, monin tavoin haastavassa tilanteessa.

Tutkimukseni kiinnittyy etnografiseen tutkimusotteeseen, jossa tutkimuksen ydin on kenttätöiden kautta luotu tutkimusaineisto (Hämeenaho ja Koskinen-Koivisto 2014, 11–12). Sarka-museon *Ammuu!* -aineisto on muodostunut karjatilallisten itsedokumentoinnin tuloksena. Osallistavat valokuvamenetelmät haastavat tutkijalähtöistä tutkimusotetta ja antavat toimijuutta tutkimukseen osallistuneille (Autonen-Vaaraniemi 2021). Tällainen aineistonmuodostumistapa on otettava huomioon aineiston sisältöä analysoitaessa. Konkreettisen tutkijan kenttätöiden tässä tutkimuksessa olen toteuttanut Sarka-museon sähköisesti arkistoitujen *Ammuu!* -aineistojen parissa (ks. esim. Fingerroos ja Jouhki 2014, 83–84).

Artikkelin aluksi esittelen tutkimuksen taustaa, metodologiaa sekä lähdeaineistoa. Tämän jälkeen tarkastelen analyysiosiossa *Ammuu!* -valokuvakilpailuun lähetettyjä kuvia kahdessa osassa. Ensin pohdin karjatilojen arjen sukupuolittuneisuutta sekä naisten keskeistä roolia kuvissa ja kuvaajina. Seuraavaksi keskityn kuvissa sekä teksteissä esiintyvän selviytymisen tematiikan analysointiin. Nämä teemat tulivat tämän tutkimuksen keskiöön aineiston analyysin myötä esille nousseiden havaintojen pohjalta. Artikkelin päättää yhteenveto.

Osallistavaa arjen tutkimusta etnografisella otteella

Etnografisessa tutkimuksessa tutkija luo aineistonsa kentällä. Yleensä tutkimusaineisto syntyy tutkittavien parissa ja heidän kanssaan. (Hämeenaho ja Koskinen-Koivisto 2014, 11–12.) *Kenttä* nykyetnologiassa voi olla lähellä tai kaukana, ihmisten parissa tai tietokoneen ruudulla. Kenttätöitä voidaan tehdä myös arkistojen ja museoiden kokoelmien äärellä. (Ks. esim. Fingerroos ja Jouhki 2014, 83–84.) Nopeasti muuttuva maailma ja kehittyvä digitalisaatio tuovat tutkijoiden tarkasteltavaksi uudenlaisia tutkimusympäristöjä ja eri tavoin tuotettuja

tutkimusaineistoja, jotka vaativat metodien ja toimintatapojen kehittämistä (Koskinen-Koivisto ym. 2021, xxi; ks. myös esim. Hokka ym. 2022).

Etnologisessa tutkimuksessa osallistavuus on aina ollut monin tavoin läsnä (ks. Erixon 1967; Kiiskinen ja Hieta 2019, 29). Tietoa on tuotettu vuorovaikutuksessa tutkittavien ihmisten kanssa. Viime vuosikymmeninä osallistamisesta ja yhteisöllisestä tiedontuottamisesta on tullut keskeinen osa monia etnografisia tutkimushankkeita ja museotyötä. Osallistuminen edellyttää usein ihmisiltä ja yhteisöiltä sosiaalisia ja kulttuurisia resursseja, mutta myös luotamusta siihen, että omalla osaamisella ja toiminnalla on merkitystä. (Pruulmann-Vengerfeldt ym. 2014; Mäki ja Roivainen 2019, 206–207.)

Etnografisessa aineiston tulkinnassa tavoitteena on tutkittavien arjen ja kokemusten tuominen esiin sekä niiden esittäminen suhteessa kulttuuriseen kontekstiinsa. Aineiston liittäminen kulttuuriseen ympäristöön sekä aikaan, paikkaan ja aineistonmuodostustapaan ovat keskeinen osa tutkimusprosessia. (Hämeenaho ja Koskinen-Koivisto 2014, 12, 28.) Ammu!-aineiston tulkinnassa keskeistä on, että ainutlaatuinen aineisto on muodostunut tutkimuskohteen itsedokumentoinnin tuloksena, mikä luo uudenlaisia mahdollisuuksia etnografisen otteen hyödyntämiseen myös tulkintavaiheessa.

Valokuvia on käytetty etnologiassa pitkään ja laajasti dokumentoinnin välineenä, mutta varsinaisiksi itsenäisiksi tutkimuskohteiksi valokuvat ovat päätyneet harvemmin, sillä usein ne ovat jääneet vain muuta tutkimusta tukeviksi apuvälineiksi (Saukoniemi 2008, 27; Lehtola 2017, 42). Yleensä kuvaaja pyrkii kuvaamaan oman kulttuurisen käsityksensä mukaisesti tärkeitä ja merkityksellisiä asioita. Valokuvia tutkimuksessa tarkastelleen Hannu Sinisalon mukaan merkityksettömiksi koetut asiat jäivät helposti kuvaamatta. Arkiset työt, rutiinit ja esineet voidaan ohittaa usein itsestäänselvyyksinä, vaikka toisaalta valokuvaaminen on nopea tapa dokumentoida esimerkiksi kiireessä tai yllättäen tapahtuneita asioita. (Sinisalo 2005, 208.) Visuaalisena menetelmänä valokuvaus on väline tuoda esille näkökulmia, joiden esittäminen toisin voi tuntua vaikealta tai monimutkaiselta (Vilmilä ja Kiilakoski 2018, 223). Valokuvien avulla voidaan tavoittaa myös arjen monimerkityksellisyyttä paremmin kuin pelkästään haastatteleamalla (Autonen-Vaaraniemi 2021, 138). Asioista ja tilanteista voi paljastua valokuvien kautta uusia näkökulmia, joista sanallinen informaatio vaikenee tai kertoo jotakin ihan muuta. Sanallinen tieto voi olla ristiriidassa visuaalisen todellisuuden kanssa. (Koskela 2018, 232.) Näin kuvat laittavat tutkijan kysymään lisää ja herättelevät pohtimaan näitä ristiriitaisuuksia.

Arki on ollut keskeinen etnologian tutkimuskohde jo pitkään. Käsitteenä arki ei ole uusi, mutta etenkin aikaisemmin se koettiin sellaisena itsestäänselvytenä, että pohdintaa arjen määrittelystä ei juuri käyty. (Knuuttila 2014, 265; ks. myös Ehn ja Löfgren 1996.) Tässä tutkimuksessa olen kiinnostunut siitä, miten karjatilalliset itse arjen määrittelevät. Karjatilalliset ovat itse voineet päättää, mikä on arkea, jota he kuvaavat. Kuviensa kautta he ovat määritelleet arjeksi jokapäiväiset työt ja toimet karjan parissa, mutta kuvia on myös ainutlaatuisista tilanteista ja tapahtumista. Monella maatilalla ja karjatilallisella arki on samantapaista, mutta silti jokaisen tilan ja ihmisen arki on ainutlaatuista (Hämeenaho 2014, 63).

Karjatilojen arkea tarkastelen sukupuolen näkökulmasta. *Sukupuoli* on moninainen ilmiö, jota on määritelty uudelleen eri aikoina ja eri tutkimusaloilla. Sukupuolen käsite muuttuu ajassa ja paikassa. Biologiassa sukupuolen (*sex*) on nähty kiinnittyvän erityisesti fysiologiaan,

anatomiaan ja lisääntymiseen. Humanistisessa tutkimuksessa sen sijaan on painotettu sukupuolen sosiaalista rakentuneisuutta (*gender*). Yhä enemmän sukupuoli nähdään moninaisena ja ei-binäärisenä, jonakin, joka pitää sisällään henkilökohtaisen sukupuoli-identiteetin, sukupuolen performoinnin sekä sukupuoliroolit. Keskeistä sukupuoleessa on yksilön oma identiteetti esimerkiksi naisena, miehenä, muunsukupuolisena tai sukupuolettomana. Näin myös tässä työssä. (Komonen 2020, 47–48; Tieteen termipankki 2021; Ylivuori 2022.) Sukupuoliroolit ovat olleet yhteisöllisesti jaettu käsitys ja normi oikeanlaisiksi koetuista odo- tuksista, ja niiden ylittäminen on saattanut olla vaikeaa. Rooliodotusten sekoittuminen on herättänyt hämmennystä, ja usein länsimaisessa kulttuurissa miehen leimaaminen naiselli- seksi on ollut negatiivista. (Löfström 1999, 249, 253–254, 259–260; Suopajarvi 2009, 30–31.) Sukupuoliroolit eivät ole staattisia, vaan ne muuttuvat ja vaihtelevat ajassa (Nousiainen 2020).

Työni sivuaa myös viime vuosina vahvasti esiin noussutta *ihmistieteellistä eläintutkimusta*, jossa tarkastellaan ihmisten ja eläinten välisiä suhteita sekä eläinten kulttuurisia merki- tyksiä (Marvin ja McHugh 2014, 1). Etnologiassa eläimet ovat olleet usein osa arkielämän tutkimusta ja eläimet on nähty pitkälti hyödykkeinä, jolloin tutkimusnäkökulma on ollut yleensä melko ihmiskeskeinen (Lehtonen 2019, 133). Viime aikoina voimakkaasti esille noussut posthumanistinen ja uusmaterialistinen suuntaus humanistisissa ja yhteiskunta- tieteissä on kyseenalaistanut ihmiskeskeisyyden korostamista (esim. Coole ja Frost 2010). Niin sanotussa *eläinkäanteessä* eläimen toimijuus on noussut haastamaan ihmiskeskeistä näkökulmaa (Schuurman 2013; Kaarlenkaski 2020, 332). Myös etnologiassa ihmistieteelli- sen eläintutkimuksen näkökulma on nousussa. Esimerkiksi Helena Ruotsala on tarkastellut ihmisten, porojen ja porokoirien toimijuuksia. Poronhoitoyhteisöissä Ruotsala on pohtinut porokorien vähenemisen vaikutuksia yhteisön arkeen. (Ruotsala 2020.) Jussi Lehtonen on puolestaan tehnyt kenttätöitä eläimen kanssa, jolloin eläin on tuonut uudenlaisen aspektin tutkimukseen. Eläimestä on tullut enemmän kanssatoimija kuin hyödyke. (Lehtonen 2019.) Filosofin Elisa Aaltola puolestaan toteaa, että valokuvaamisella ihminen voi parhaimmillaan antaa äänen eläimille (Aaltola 2021). Tässä tutkimuksessa tarkastelen karjatilojen arkea kar- jatilallisten näkökulmasta, mutta eläinten näkökulma ja kokemusmaailma eivät jää koko- naan sivuun.

Aineiston analyysi: visuaalisia menetelmiä, lähilukua ja tutkijan position pohdintaa

Tutkimuksessani sovellan väljästi panofskylaisen ikonografisen tutkimuksen menetelmiä. Erwin Panofskyn sisällönanalyyssissä keskeistä on kuvan sisällön merkitysten tunnistaminen. Analyysi tapahtuu kolmella tasolla, joista ensimmäisellä *esi-ikonografisella* tasolla konkreet- tisesti tarkastellaan, mitä kuvassa näkyy. Tämän olen tässä tutkimuksessa toteuttanut visu- aalisella sisällönanalyyssillä. Seuraavalla *ikonografisella* tasolla kuvaa tutkitaan jo tarkemmin. Olen pohtinut esimerkiksi, kiinnittykö huomioni johonkin kuvan yksityiskohtaan tai tunnel- maan. Kuvan tulkinta Panofskyn sisällönanalyyssissä tapahtuu kolmannella eli *ikonologisella* tasolla. Tässä pyritään ymmärtämään kuvan merkitystä ja sitomaan se kontekstiinsa, kuten ympäröivään kulttuuriin ja yhteiskuntaan. (Panofsky 1955, 26–54; ks. myös Ockenström 2021.)

Varsinaisena aineiston analyysimenetelmänä olen käyttänyt visuaalista sisällönanalyysia, jossa valokuva-aineisto jaotellaan aluksi temaattisiin kategorioihin. Tämän jälkeen aineisto

koodataan ja esimerkiksi lasketaan kuvissa näkyviä elementtejä. Kategorisointi auttaa hahmottamaan ja analysoimaan laajempaakin valokuva-aineistoa. (Bock ym. 2011, 265–266; Seppä 2012, 212–216.) Omassa tutkimuksessani olen hyödyntänyt visuaalisen sisällönanalyysin menetelmää kategorisoimalla ja jaottelemalla aineistoa. Kuvien kvantitatiivinen luokittelu loi pohjan aineistoa koskevien kysymysten esittämiselle ja laadulliselle analyysille.

Olen aloittanut kuvien analyysin tarkastelemalla, mitä itselleni tuttuja asioita kuvissa on. Entä onko niissä jotakin sellaista, jota en tunnista ja minun pitää selvittää? Olen koodannut ja laskenut kuvissa esiintyviä elementtejä ja esimerkiksi jaotellut kuvat sisä- ja ulkokuviin. Lisäksi olen käynyt läpi kuvissa esiintyvät henkilöt, eläimet ja koneet. Analyysivaiheessa olen tiedostanut tekeväni sukupuoliolettamia, kun olen konkreettisesti laskenut, kuinka monessa kuvassa esiintyy nainen, mies tai lapsi. Tässä olen hyödyntänyt myös kuvaajien kirjoittamia kuvatekstejä. Valokuvakilpailuun osallistuneiden henkilöiden sukupuolen olen määritellyt kuvaajien etunimen mukaan, sillä kilpailukutsussa ei pyydetty ilmoittamaan sukupuolta eivätkä lähettäjät ole sitä ilmoittaneet. Suomessa etunimenä voi olla nimi, joka on vakiintunut naisen tai miehen nimeksi tai nimi voi olla sukupuolineutraali. Etunimen voi myös ilmoituksella vaihtaa vastaamaan omaa sukupuoli-identiteettiä. (Etu- ja sukunimilaki 2017; Digi- ja väestötietovirasto n.d.) Kaikkien Ammu! -valokuvakilpailuun osallistuneiden etunimet olivat vakiintuneita naisten ja miesten nimiä eikä joukossa ollut yhtään sukupuolineutraalia nimeä.

Valokuvia analysoitaessa kuvista voi etsiä tietoja ja yksityiskohtia, mutta ne avaavat myös ihmisten kokemuksia ja kokonaisvaltaisempia elämäntarinoita (Paaskoski 2008, 24–25). Konkreettisia asioita on helpompi visualisoida kuvien kautta, mutta abstraktien asioiden ja ilmiöiden, kuten esimerkiksi tunteiden kuvaaminen ei aina käy yhtä helposti (Sinisalo 2005, 208; Dicks ym. 2006, 12). Ammu! -valokuvien avulla voi nähdä, miltä karjatiloilla näyttää, sillä kuvat kertovat visuaalisesti lehmistä, navetoista, pihosta, laitumista, ihmisistä. Sen sijaan kuvat eivät kerro samalla tavalla suoraan asioista, jotka vaativat muita aisteja. Ne antavat kuitenkin viitteitä karjatilojen tuoksuista, äänistä, kehon liikkeistä, kosketuksista. Valokuvat voivat herättää katsojassa ja tulkitsijassa erilaisia hankalasti sanoitettavia aistimuistoja, mielikuvia ja kehon muistiin jääneitä kokemuksia (Mäkiranta 2013, 22).

Tutkimukseni analyysin edetessä olen pohtinut, mitä Ammu! -kuvat oikeastaan kertovat ja millaisissa rooleissa ihmiset ja eläimet kuvissa esiintyvät. Keskeistä analyysissa on ollut myös pohtia, mitä karjatilalliset haluavat kuvillaan viestittää ja miksi he ovat lähettäneet juuri nämä kuvat. Tässä tutkimuksessa en ole tarkastellut ainoastaan kuvia vaan myös kuville annettuja nimiä sekä niistä kirjoitettuja tarinoita. Olen ristiinlukenut eri aineistotyyppisiä. Lisäksi olen tarkastellut kuvaajien ikä-, sukupuoli- ja ammattijakaumaa analyysin tueksi.

Kirjoitettujen aineistojen analyysitapana olen käyttänyt väljästi lähilukua, jossa tekstien huolellinen lukeminen useita kertoja avaa uusia näkökulmia käsiteltävään aineistoon. Olen jo varhaisesta vaiheesta lähtien myös kirjoittanut havaintoja teksteistä, jolloin prosessimainen kirjoittaminen tukee lähiluvun tulkitsevaa otetta. (Pöytä 2010, 338–341; 2015, 31–32.) Olen pohtinut, mitä kuvan yhteyteen kirjoitettu kuvan nimi ja teksti kertovat kuvasta sekä muuttaako kuvan yhteyteen liitetty teksti kuvan tulkintaa ratkaisevasti. Valokuvien yhteyteen kirjoitettu teksti usein syventää valokuvan sanomaa (Baker ym. 2021). Nämä kuvatekstit kiinnittivät valokuvat tiiviimmin niiden kuvaajaan kuin tarkasteltaessa pelkkiä kuvia. Kuvatekstit kertoivat, miten kuvaaja ja kuvien lähettäjä on tulkinnut itse omia valokuviaan ja

mitä merkityksiä hän on niille antanut valmistellessaan kuvia lähetettäväksi museolle. Nämä lyhyet kirjoitukset ovat kuvaajan kirjaamia, ja niistä nousevat esiin karjatilallisen kokemukset, mielipiteet ja tunteet. (Ks. myös Kortelainen 2013, 107, 109.)

Hannu Sinisalonen mukaan kuvien analysointi vaatii kuvattun ilmiön sekä kuvan välisen suhteen ymmärtämistä. Kuvien tulkinnassa ei selvitetä vain, mitä kuvissa näkyy vaan myös kuvasisältöjen merkityksiä. Kuvien tulkinta vaatii tutkijalta laajaa taustaymmärrystä aiheesta, jotta kuvia on mahdollista tulkita syvällisesti. (Sinisalo 2005, 206.) Etnologi Billy Ehn puolestaan muistuttaa, että tutkimuksessa tehdyt havainnot ja tulkinnat kietoutuvat aina yhteen. Hänen mukaansa tutkijoilla on enemmän tai vähemmän tietoisia ennako-oletuksia ja he tarkastelevat ilmiöitä omista kulttuurista lähtökohdistaan. Oleellista on tämän tiedostaminen ja huomioon ottaminen tutkimuksenteon eri vaiheissa. (Ehn 2014, 74–75.)

Tutkijan oman position analysointi onkin osa nykyajan etnografista tutkimusta. Tutkimukselta edellytetään läpinäkyvyyttä ja pohdintaa tutkijan oman aseman ja elämänhistorian vaikutuksista niin aineistonmuodostukseen kuin tutkimustuloksista kirjoittamiseen. (Fingerroos ja Jouhki 2014, 85–86.) Tutkijalta odotetaan yhä enemmän myös tunteiden sekä arkimien ja tutkijan roolien ristiriitaisuuksien kriittistä tarkastelua (Suopajarvi ym. 2019). Toisaalta, kuten Outi Fingerroos ja Konsta Kajander muistuttavat, tutkijalla tulee olla myös oikeus omaan yksityisyyteensä (Fingerroos ja Kajander 2022, 33).

Olen koko ikäni asunut kaupungissa, mutta lapsuudenkotini oli kaupungissa sijainnut maatila, jossa oli lypsykarjaa siihen asti, kunnes olin noin 10-vuotias. Vuosikymmenien tauon jälkeen erityisesti historiallinen maatalous tuli osaksi elämääni, kun siirryin työskentelemään Suomen maatalousmuseo Sarkaan vuoden 2018 alusta. Oma taustani ei vaikuttanut oleellisesti siihen, että Ammuu! -kilpailu ylipäätään järjestettiin. Valtakunnallisena vastuumuseona Sarka-museolla oli tarvetta siirtää painopistettä enemmän maatalouden nykyajan tallennukseen. Vastasin museolla osittain nykydokumentoinnista, joten karjatilallisten arjen lisäksi organisoin museolla myös muita eri tavalla toteutettuja nykyajan tallennushankkeita.

Kasvaminen maatilalla sekä työskentely Sarka-museossa ovat osittain tuoneet minulle valmiuksia tarkastella Ammuu! -kuvien asioita, kuten tunnistamaan lehmärotuja tai karjatalouden työaikoja. Vuosikymmenien etäisyys karjataloudesta on puolestaan tuonut mahdollisuuden pohtia kuvia myös etäämmältä, koska oma arkeni ei ole ollut lähellä karjataloutta. Tutkimusta tehdessäni olen pysähtynyt miettimään omaa suhdettani lehmisiin ja ylipäätään karjatalouteen. Analysoidessani kuvia mietin, millaisia tunteita ja ajatuksia kuvat minussa herättävät. Kuitenkaan pelkästään tutkija ei tee tutkimusta omista kulttuurisista lähtökohdistaan, vaan myös lukija lukee ja tulkitsee lukemaansa niistä käsin.

Tutkimusaineisto: kuvia karjatiloilta

Tämän tutkimuksen lähdeaineistona on Suomen maatalousmuseo Saran toteuttaman *Ammuu! Karjatilallisen elämää* -valokuvakilpailun aineisto. Sarka-museo on valtakunnallinen maatalousalan vastuumuseo Suomessa. Museot eivät katso vain menneisyyteen, vaan niiden keskeinen tehtävä on tallentaa kokoelmiinsa tietoa ja tarinoita myös nykypäivän

elämästä, tapahtumista ja ilmiöistä.³ Omassa toiminnassaan Sarka-museo nosti vuonna 2020 nykydokumentoinnin yhdeksi merkittäväksi painopistealueeksi. Toteuttaakseen valtakunnallista tehtäväänsä museo järjesti nautakarjatilaille suunnatun valokuvakilpailun keväällä 2020. Ammuu! -valokuvakilpailun tarkoituksena oli itsedokumentoinnin keinoin kerätä ja tallentaa karjatilallisten itsensä tuottamaa aineistoa karjatilojen nykyhetken arjesta museon kokoelmiin.

Museot tuottavat nykydokumentointiaineistoja erilaisilla etnografisilla menetelmillä, kuten haastattelemalla, havainnoimalla sekä valo- ja videokuvaamalla. Lisäksi museot järjestävät erilaisia keruita ja kyselyitä, ja ne tallentavat edelleen myös hallitusti esineitä kokoelmiinsa. (Ahola 2021, 239.) Sosiaalisen median aikakaudella museoille on tullut myös uusia väyliä tallentaa nykytodellisuutta. Museoissa nykydokumentointia tekevät museoalan koulutuksen saaneet työntekijät, mutta museot tekevät yhteistyötä myös ulkopuolisten tahojen, kuten yliopistojen ja vapaaehtoisjärjestöjen, kanssa. (Ks. myös Keski-Suomen museo n.d.)

Valtakunnallinen Ammuu! -valokuvakilpailu järjestettiin 10.2.2020–31.5.2020, jolloin kuvat tuli lähettää museolle sähköisesti. Kilpailussa oli kuusi sarjaa: *Arkiset askareet*, *Ristiriitainen tilanne*, *Monessa polvessa*, *Tunteet pelissä*, *Ammattilaisen ote* ja *Säiden armoilla*. Sarjojen nimeämisellä museo pyrki tekemään kilpailusta helpommin lähestyttävän. Kuvaajat päättivät itse, mihin sarjaan kunkin kuvan lähettivät. Välillä kuvat olisivat hyvin sopineet useampaan sarjaan, ja toisinaan kuvaajan sarjavalinta oli jopa yllättävä.

Kilpailuun osallistui kaikkiaan 248 kuvaa, ja kilpailukuvia tuli yhteensä 42 eri kuvaajalta eri puolilta Suomea. Valokuvaajat olivat keskimäärin noin 40-vuotiaita. Nuorimmat osallistujat olivat opiskelijoita tai koululaisia. Nuorin kuvaaja oli syntynyt vuonna 2006 ja vanhin vuonna 1947. Monille kuvaajille oli tärkeää kuvien tallentaminen Sarka-museon kokoelmiin pysyvästi, jolloin kuvat ovat myös tulevien sukupolvien katsottavissa.

Suurin osa Ammuu! -kilpailuun osallistuneista karjatilallista oli naisia, sillä kilpailuun otti osaa kaikkiaan 36 naista ja 6 miestä. Naiset lähettivät yhteensä 225 kuvaa ja miehet 23 kuvaa. Ihmisiä on 38 prosentissa kuvista. Eniten on lapsia, lähes yhtä paljon on naisia ja vähiten miehiä. Lähes kaikissa kilpailuun lähetetyissä kuvissa näkyy lehmä tai lehmiä. Aineisto kertoo 2020-luvun alun karjatilojen arjesta, eikä kuvissa ei ole nautojen lisäksi juuri muita eläimiä, sillä tänä päivänä karjatalous on hyvin erikoistunut niin, että yleensä tilalla on vain yhtä eläinsuuntaa, kuten nautakarjaa, sikoja tai siipikarjaa. Näin muiden eläinten puuttuminen kuvista on luonnollista. Ammuu! -kuvissa esiintyy vain pari kissaa ja koira.

Museon kilpailukutsussa kuvat pyydettiin nimeämään. Lisäksi ohjeistuksessa kannustettiin kirjoittamaan kuvista. Mitä niissä tapahtuu, kuka on kuvassa, mitä ajatuksia ja tunteita kuvat herättävät? Kaikille kuville oli annettu nimi, ja suurin osa oli myös kirjoittanut kuvista.

Ennen valokuvakilpailuun osallistumista karjatilalliset ovat valinneet, mitä kuvaavat ja mitä kuvia lähettävät kilpailuun. Jotakin on ehkä jätetty pois. Kilpailuun osallistui kuvia, joita oli

3 Ammatillisten museoiden tallennus- ja kokoelmayhteistyöverkosto TAKO kehittää ja koordinoi nykydokumentointia Suomessa. Valtakunnallinen museoiden tallennustyönjako pyrkii nykyajan ilmiöiden hallittuun tallentamiseen. Näin kaikki museot eivät tallenna samoja asioita vaan omien vastualueidensa piiriin kuuluvia teemoja. TAKO-verkoston tallennusvastuu määrittelee Sarka-museolle maatalousalan kulttuuriperinnön tallentamisen, jota myös museolaki edellyttää Sarka-museolta valtakunnallisena vastuumuseona. (Museolaki 2019; TAKO n.d.; ks. myös Hieta, Hovi ja Ruotsala 2015, 317–318.)

otettu puhelimien kameroilla sekä järjestelmäkameroilla. Tänä päivänä kamerat kulkevat puhelimissa kaikkialle, joten mahdollisuudet valokuvaukselle ja oman elämän dokumentoinnille ovat rajattomat. Kuvilla voidaan ilmaista itseä ja esimerkiksi kilpailuun osallistumisella voidaan näyttää, miten halutaan itseä ja omaa elämää esittää. (Gye 2007; Mäki ja Schwartz 2018, 254–255.)

Museo kaipasi erityisesti arkisia kuvia nykyajan karjatiloilta, joita sen kokoelmassa ei juuri ollut. Kilpailuajankohdaksi valittiin talvi, kevättalvi ja kevät, koska tavoitteena oli tallentaa muutakin arkea kuin lehmiä kesäisillä laitumilla. Tämä toteutui, sillä kilpailukuvista oli otettu sisällä navetassa 57 prosenttia. Kilpailun ajoittaminen juuri näihin vuodenaikoihin toi todennäköisesti enemmän sisäkuvia kuin jos kilpailu olisi järjestetty kesällä, jolloin lehmät ulkoilevat enemmän. Suomen hämärä talvi ja maatilojen kurainen kevät eivät houkuta kuvaamaan ulkona. Kilpailuun lähetettiin jonkin verran kesäkuvia aikaisemmilta vuosilta, ja monet niistä ovat juuri idyllisiä laidunkuvia. Kilpailukutsussa Sarka-museo painotti arjen kuvaamista, joten karjatilalliset olivat kiinnittäneet arkiseen ympäristöönsä huomiota tavallista enemmän. Kuviin on kuitenkin tallentunut myös paljon sellaisia jokapäiväisiä esineitä ja asioita, joita karjatilalliset eivät itse olleet tulleet ehkä huomanneeksi.

Kilpailuaikana covid19-pandemia levisi Suomeen ja maahan julistettiin poikkeusolot. Valokuvakilpailu oli turvallinen tapa dokumentoida karjatilojen jokapäiväistä elämää, koska karjatilalliset itse kuvasivat arkeaan eikä tutkija kiertänyt tilalta toiselle. Valokuvakilpailu oli museolle myös kustannustehokas tapa dokumentoida karjatilojen nykyarkea laajalla alueella.

Tutkimusaineisto olisi osittain erilainen, jos se olisi syntynyt tutkijan kenttätöissä karjatiloilta. Karjatilallisten itседokumentointi mahdollisti kuvia ja tarinoita useammalta tilalta ja laajemmalla maantieteelliseltä alueelta kuin tutkijan olisi ollut mahdollista samoilla resursseilla dokumentoida. Toisaalta tutkija olisi voinut dokumentoida tiloja laajemmin. Kun tutkija käyttää valmista aineistoa, hän on sen varassa eikä ole voinut vaikuttaa siihen, millaisia kuvia osallistujat lopulta lähettivät. Kenttätöissä tutkija olisi myös tehnyt työtään systematisemmin, jolloin eri tiloilta olisi ollut käytettävissä samankaltaista aineistoa. Tiloilta tutkijan huomio olisi kiinnittynyt osittain ehkä eri asioihin kuin karjatilallisilla, jotka toimivat kuvattessaan omassa toimintaympäristössään. Kentällä tutkija olisi voinut valokuvaamisen lisäksi myös esimerkiksi havainnoida, haastatella ja videokuvata. Vaikka tutkijalla olisi ollut dokumentointiin etukäteen suunniteltu näkökulma, kentällä hän olisi voinut tarttua ristiriitaisiin, yllättäviin ja muuten kiinnostaviin yksityiskohtiin, jotka karjatilalliset ovat ehkä sivuuttaneet.

Valmis aineisto ei täydenny, mutta sille voi aina esittää uudenlaisia tutkimuskysymyksiä ja tarkastella sitä erilaisista näkökulmista. Ammuu! -aineiston erityisyys on sen muodostumistapa, jonka myötä voi tarkastella, miten karjatilalliset ovat itse halunneet arkeaan esittää. Tämän johdosta olen rajannut tutkimusaineiston Ammuu! -kuviin enkä ole täydentänyt sitä omilla kenttätöillä ja niistä muodostuneilla aineistoilla, muilla valmiilla aineistoilla tai esimerkiksi elintarviketeollisuuden ja eläinaktivistien tuottamilla kuvilla. Ammuu! -aineisto ei kerro kokonaisvaltaisesti suomalaisesta karjataloudesta, mutta se vastaa esittämiini tutkimuskysymyksiin ja tuo esiin karjatilallisten oman näkökulman.

Ammuu! -kilpailukuvat tarinoineen on luetteloitu Sarka-museon sähköiseen kokoelmahallintajärjestelmään. Suuri osa kuvista on nähtävillä julkisesti arkistojen, kirjastojen ja

museoiden yhteisessä Finna-tietokannassa. Kilpailusäännöissä museo määritteli tarkasti aineiston arkistoinnin ja käytön. Kuvien ja tekstien tuli olla lähettäjän itsensä ottamia ja kirjoittamia. Museo sai niihin täydet oikeudet, mutta luonnollisesti rinnakkaisoikeus säilyi kuvaajalla. Sarka voi käyttää aineistoja esimerkiksi julkaisuissa ja näyttelyissä, ja niitä voidaan hyödyntää tutkimuskäytössä. Julkaistaessa kuvia kuvaajan nimi tulee aina mainita. Myös tässä artikkelissa olen kuvien yhteydessä ilmoittanut kuvaajan nimen sekä esimerkiksi kuvausajan ja -paikan. Lisäksi olen lisännyt kuviin tarkan harkinnan jälkeen niihin liitetyt tekstit, sillä kirjoittajat ovat antaneet suostumuksen tekstien julkaisuun nimellään. Yhteensä artikkelini sisältää viisi kuvaa. Kuvien yhteydessä esitetyt kuvatekstit ovat siis kuvaajien itsensä muotoilemia, eivät tutkijan. Tekstit tuovat kuviin lisää syvyyttä. Ne eivät sisällä yksityisluontoisia asioita, joten tässä kohdin tutkimusaineiston karkeistaminen tai anonymisointi ei ole tarpeen (Hieta 2016, 72–73). Ilman kuvaa artikkelissa analysoiduista teksteistä olen ilmoittanut vain kirjoittajan sukupuolen ja syntymävuoden. Näin ollen tutkimuksen kohteena olevat ihmiset eivät esiinny lainauksissa omilla nimillään vaan tunnistamattomina, jolloin tarkastelussa voi olla yksityisluontoisempiakin asioita.

Naiset kuvaajina ja kuvissa

Karjatalous on perinteisesti ollut Suomessa naisten vastuulla. Etnologi Hilkka Helsti toteaa miesten osallistuneen 1900-luvun alkupuolella navettatöihin korkeintaan vain poikkeusajoina, kuten naisten synnyttäessä tai lapsivuodeaikana. Tällöinkin miesten osallistuminen navettatöihin yleensä rajoittui karjan ruokintaan. (Helsti 2000, 110–116.) Maatalouden koneellistuminen toi muutoksia karjatilojen arkeen. Lypsykone oli monella tilalla navetan ensimmäinen sähköinen laite. Niiden yleistymisen materiaallinen edellytys oli maaseudun sähköistyminen. (Kaarlenkaski 2020, 208, 217.) Karjatalouden sukupuolittuneisuutta tutkineen Taija Kaarlenkasken mukaan miehet tulivat navettoihin samaan aikaan lypsykoneiden kanssa. Lypsäminen muuttui koneellisemmaksi Suomessa 1950–1970-luvuilla. Aluksi lypsykoneita oli harvalla tilalla, mutta vähitellen ne yleistyivät myös pienillä tiloilla. (Kaarlenkaski 2018.) Historiallisesti tarkasteltuna miehet ovat lypsäneet lehmiä siis melko lyhyen aikaa. Kaarlenkasken mukaan muutos tapahtui hitaasti, sillä käsitys lypsämisestä naisen työnä oli hyvin vahva. Miehen ei ollut aikaisemmin sopivaa edes koskettaa lehmän utareita, joten viime vuosikymmeninä tapahtunut muutos on todella suuri. Muualla maailmassa lehmät eivät ole olleet niin leimallisesti naisten toimintapiiriin kuuluvia kuin Suomessa ja muissa Pohjoismaissa. (Kaarlenkaski 2017, 59; 2018; ks. myös Sommestad ja McMurry 1998; Shortall 2000.)

Nuorilla isännillä oli aikaisempia sukupolvia useammin maatalousalan koulutus 1980–1990-luvuilla, ja vastuu karjanhoidosta saattoi siirtyä heille. Isännän ja emännän roolin muuttumista maataloudessa tutkinut Pirjo Siiskonen kuvaa, miten naisen ja miehen tiet maataloilla ovat kulkeneet toisen maailmansodan jälkeen eri suuntiin: miehillä tilalle ja naisilla ulkomaailmaan. Ennen miehet liikkuvat enemmän tilan ulkopuolella, esimerkiksi metsätöissä ja muissa ansiotöissä. Naiset taas pysyttelivät enemmän tilalla, kotitöissä ja navetassa. Sittemmin naisten työnkuva maataloilla on monipuolistunut, ja koulutus on myös mahdollistanut naisille puolisoitaan paremmat edellytykset kodin ulkopuoliseen ansiotyöhön. (Siiskonen 2004, 308–309.)

Sukupuoliroolit muuttuvat ajassa. Muutama vuosikymmen sitten sukupuolille määritellyt roolit ja odotukset voivat myöhemmin näyttää kovin vanhanaikaisilta. (Ks. esim. Nousiainen

2020.) Sukupuoliroolien muutos maataloilla näkyy erityisesti karjanhoidossa. Tänä päivänä sekä miehet että naiset lypsävät ja huolehtivat karjasta. Karjanhoitotyö onkin muuttunut maataloilla työksi, jossa naisten ja miesten työpanos on suurin piirtein yhtä suuri. Toisaalta sukupuoliroolien muuttuminen voi olla myös hidasta. Maataloilla naiset edelleen vastaavat pitkälti kotitalouden töistä, kuten ruoanvalmistuksesta, kodin siivoamisesta, vaatehuollosta sekä lastenhoidosta. Miehet sen sijaan tekevät suurimman osan peltotöistä, koneiden ja laitteiden huolto- ja korjaustöistä sekä erilaisista maatalon kunnossapitotehtävistä. (Karttunen ja Tuure 2013, 3–4.) Maataloilla harjoitetaan myös sivuelinkeinoja. Yleisin muu yritystoiminnan muoto Suomen maataloilla on maatalouskoneurakointi, joka usein on miesten vastuulla. Naiset keskittyvät enemmän perinteisiin naistentöihin liittyviin yritystoiminnan muotoihin: elintarvikkeiden jalostamiseen, käsintöihin, maatilamatkailuun. (Peltola 2000, 61; Luonnonvarakeskus 2016; ks. myös Annes ym. 2020, 44.)

Vaikka työnjako tiloilla on melko sukupuolittunutta, se kuitenkin riippuu tilasta, perheestä ja elämäntilanteesta. Töitä voidaan tehdä yhdessä tai niitä on voitu jakaa kiinnostuksen, osamisen tai tilan perinteiden mukaan, jolloin naisella voi olla päävastuu navettatöistä ja miehellä peltotöistä. Töitä voidaan myös tehdä yhdessä, mutta arjen sujuvuuden kannalta eritavalla painottuen. Esimerkiksi nainen voi olla vastuussa lypsämisestä, mutta mies eläinten ruokinnasta.

Monet karjatilan töistä toistuvat samankaltaisina joka päivä. Lisäksi on tehtäviä, jotka toistuvat muutaman päivän tai viikon välein. Osa karjatilojen töistä on leimallisesti kausiluonteisia. Vaikka työtehtävät olisi tiloilla tarkasti jaettu sukupuolen mukaan, arjen kannalta on yleensä välttämätöntä, että sekä naiset että miehet suoriutuvat tarvittaessa kaikista tehtävistä ainakin jollakin tavalla. Perinteisesti on ollut niin, että naiset liukuvat helpommin miesten tehtäviin, kuten peltotöihin, kuin päinvastoin (Högbacka 2003, 108–109).

Ammuu! Karjatilan elämää -valokuvakilpailuun osallistuneista miehiä oli 14 prosenttia⁴. Naisten miehiä huomattavasti suurempi osuus valokuvaajina sekä myös kuvissa esiintyvinä henkilöinä on ristiriidassa tilastojen kanssa, joiden mukaan 68 prosenttia maanviljelijöistä ja eläintenkasvattajista on miehiä (Työvoimatutkimus 2017). Onko mahdollista, että kuvaaminen on naisille luontevampaa ja he ovat aktiivisempia kuvaajia? Naiset myös esiintyvät useammin valokuvissa. Mitä kilpailuun kuvia lähettäneet naiset halusivat osallistumisellaan saavuttaa? Osa oli ammattitaitoisia kuvaajia, ja heitä kiinnostivat kilpailussa jaetut palkinnot ja Sarka-museon mahdollistama näkyvyys⁵. Suuri osa oli kuitenkin harrastelijoita tai aivan tavallisia kännykkäkuvaajia.

Kuvillaan kuvaajat halusivat tuoda esiin karjatilojen arkea, mutta tulkintani mukaan he pyrkivät myös aktiivisesti nostamaan maatalouden naisia näkyville nimenomaan karjatalouden ammattilaisina. Harvat valokuvakilpailuun osallistuneista naisista ilmoittivat ammatikseen emännän tai maatalon emännän. Vain muutama iäkkäämmistä, 1960-luvulla syntyneistä, oli kirjoittanut ammatikseen emännän, mutta alle 50-vuotiaista ei kukaan. Useimmiten naiset olivat määritelleet itsensä maatalousyrittäjäksi, maanviljelijäksi tai maidontuottajaksi. Lisäksi jotkut, esimerkiksi agrologiksi opiskelleet, olivat täydentäneet ammattinimikkään

4 Naiset osallistuvat myös esimerkiksi kirjoituskilpailuihin miehiä ahkerammin (ks. Latvala 2004, 143).

5 Valtakunnallisen tiedottamisen lisäksi Ammuu! -kuvista järjestettiin myös esimerkiksi näyttely Sarka-museon Aulagalerialaan, jossa se oli esillä 10.9.2021–23.1.2022.

koulutuksella. Nämä valokuvakilpailuun osallistuneet naiset eivät tyydy olemaan tiloilla pelkästään sivuroolissa, vaan he käyttävät aktiivisesti samaa ammattinimikettä kuin miehetkin, kuten maatalousyrittäjä tai maanviljelijä. Tämä tutkimus vahvistaa aiemmassa tutkimuksessa tehtyjä havaintoja, joiden mukaan puhetapa maatalojen naisista on muuttunut, eivätkä naiset enää määrittele ammattiaan suhteessa puolisoonsa (ks. Sireni, 2015). Tavat olla maatalon nainen ovat ylipäänsä laajentuneet, ja naiset voivat vastata tilasta yksinkin. Ilman puolisoa tilaa itsenäisesti pitävät naiset kokevat kuitenkin sukupuolensa takia väheksyntää. Maatalojen naisia ei aina nähdä uskottavina ja kompetentteina maatalouden ammattilaisina, joten valokuvakilpailuun osallistumisellaan naiset saattoivat tavoitella näkyvyyttä sekä tunnustusta maatalouden toimijoina. (Ks. myös Silvasti 2001; 2003; Annes ym. 2020.)

Osallistuminen voi myös vahvistaa naisten identiteettiä maatalouden ammattilaisina. Kuvauksella ja valokuvilla voidaan pyrkiä osaltaan parantamaan naisten asemaa miehisenä pidentyissä maataloustyössä (Baker ym. 2021). Valokuvakilpailu loi areenan, jonka naiset ottivat haltuun ja hyödynsivät sitä saaden näkyvyyttä omalle ammattimaiselle työlleen. Ammuu!-kilpailuun osallistuneet karjataloudessa palkkatyössä olevat naiset olivat esimerkiksi karjanhoitajia, karjamestareita ja maatalouslomittajia. Myös heille kisa oli väylä esitellä naisten karjataloudessa tekemää työtä.

Kaikkiaan nainen esiintyy 42 aineiston kuvassa. Kuvien naiset ovat ennen kaikkea karjatalouden ammattilaisia: karjatilallisia, karjanhoitajia, eläinlääkäreitä, lomittajia. Kuvissa he ruokkivat, juottavat, lypsävät, poijittavat, hoitavat ja lääkitsevät eläimiä. Naiset käyttävät työssään erilaisia koneita ja laitteita. He ovat pukeutuneet ammattimaisiin työvaatteisiin.

Kuva 1. Iltanavetta. "Kuvasin vuosi sitten äitiäni töissä lypsykarjatilallamme. Tämä kuva oli päivän viimeisiä, parret on siivottu ja enää oli vuorossa vasikoiden juotto." 31.3.2018, Simo. Mari Parpala. Suomen maatalousmuseo Sarka.

Ilta-avetta-kuvaan (Kuva 1) kiteytyy monta seikkaa, jotka tuovat naisen esiin juuri karjatalouden ammattilaisena. Tyttären ottamassa kuvassa nainen on keskiössä ja taustalla lehmät luovat kehyksen, jossa nainen toimii. Kuvassa äiti esitetään nimenomaan lypsykarjatilallisena. Kuva kertoo, miten karjatilojen naiset haluavat itsensä esittää ja tulla nähdyksi (ks. esim. Gye 2007). Otos tekee näkyväksi naisten karjatiloiilla tekemää työtä. Monissa Ammuu! -kuvissa tulee esille karjatilallisten työpäivän kaksijakoisuus karjan parissa. Päivä alkaa aamulla navetasta, ja sinne palataan illansuussa. Kuvassa nainen on ilta-avetan viimeisinä hetkinä. Kuvan ja tekstin yksityiskohdat kertovat ammattimaisesta työtoteutuksesta.

Vaatteet ja pukeutuminen eivät ole vain arkinen välttämättömyys, vaan niihin liittyy monia kulttuurisia merkityksiä (Seppänen 2006, 34). Maatilojen naiset eivät enää työssään pukeudu vanhoihin vaatteisiinsa navettaan mennessään vaan tarkoituksenmukaisiin työvaatteisiin. Ilta-avetta-kuvan naisella on yllään työhaalari ja työhanskat, ja ulkoasu kuvastaa miehiseksi miellettyä maataloutta. Eri ammattialojen pukeutumista tutkineen Marjo Kamilan mukaan naisten siirtyessä työskentelemään miehisiin aloille naisten tulee sopeutua miehiin työvaatteisiin. Sen sijaan miesten tullessa laajemmin naisvaltaisille aloille työvaatteet muuttuvat enemmän sukupuolineutraaleiksi, kuten on käynyt esimerkiksi hoitoalan työvaatteissa. (Kamila 2012, 162–163.)

Karjatilojen tarkoituksenmukaiset työvaatteet ovat myös turvallisuuskysymys. Ne suojaavat fyysisessä työssä liialta kylmyltä, kosteudelta ja tapaturmilta, mutta samalla vaatteet viestivät ammattimaisesta työtoteutuksesta. Ilta-avetta-kuvan nainen ei ole vieraassa ympäristössä vaan omassa arkisessa työpaikassaan. Haalarin moniin taskuihin mahtuu lisäksi tarvittavia työvälineitä sekä kaikkialle mukana kulkeva puhelin. Päässään naisella on pipo. Se lämmittää kevätilian viileydessä, mutta pitää myös hiukset pois silmiltä. Nainen on työntänyt hiuksensa tiiviisti pipon alle, sillä hiuksia ei voi pestä jokaisen navetassa käynnin jälkeen. Suojaamalla tukan hyvin navettamysyllä, huivilla, pipolla tai muulla päähineellä voi yrittää ehkäistä navetan hajun tarttumista hiuksiin.

Kuvan naisen työt saattavat jatkua navettatöiden jälkeen karjatalouden hallinnollisissa töissä, kuten kirjanpidon hoitamisessa sekä myös kotitalouden tehtävien parissa. Tänä päivänä tärkeä osa maatalouden töistä tehdään tietokoneen ääressä. Erilaiset ilmoitukset, lomakkeiden täyttäminen, kirjanpito, tilaukset ja monet muut paperityöt vaativat karjatilallisia istumaan työpöydän ääreen. Nämä hallinnolliset työt eivät näy Ammuu! -kuvissa, vaikka ovat merkittävä osa karjatilallisten jokapäiväistä arkea. Kilpailun tehtävänannossa painotettiin arkista työtä lehmien parissa eivätkä kuvaajat ottaneet kuvia sisällä asuinrakennuksessa. Ainoastaan yksi kuva 248 kuvasta on otettu sisällä kotona. Naisen ottamassa ja lähettämässä kuvassa näkyy navetan valvontakameran näyttö, josta tarkkaillaan navetan kuulumisia kaikkina vuorokauden aikoina.

Monelle karjatilalliselle työt pelloilla ja karjan parissa navetassa ovat niitä kaikkein mielekkäimpiä. Aiemmassa tutkimuksessa on osoitettu byrokratian vaatimien paperitöiden olevan vähemmän pidettyjä, ja ne koetaan kuormittaviksi sekä varsinaisilta maatalouden töiltä aikaa vieviksi (Työterveyslaitos 2016). Lähettämillään kuvilla karjatilalliset halusivat näyttää, millaista tilojen arkinen työ on. Karjan parissa työskentely käy koko ajan yhä vieraammaksi yhä useammalle suomalaiselle, kun harvemmalla on siitä enää omakohtaista kokemusta. Sen sijaan työt tietokoneen ääressä ovat tuttuja jo hyvin monille suomalaisille. Ehkä karjatilalliset ajattelivat, että kuvia hallinnollisista töistä ei kilpailuun kannata lähettää, koska ne

ovat niin arkisia ja tavallisia kaikilla muillakin aloilla. Karjatilalliset eivät välttämättä myöskään miellä tietokoneen ääressä suoritettuja tehtäviä samalla tavalla ”oikeaksi työksi” kuin esimerkiksi karjan ruokintaa, aidan tekoa tai peltotöitä, vaikka hallinnolliset tehtävät työllistävätkin melko paljon (ks. Bryant 2003, 471–472). Lisäksi lehmät ja laitumet ovat huomattavasti visuaalisempia kuvattavia kuin tietokone kirjoituspöydällä tai kansiot hyllyllä.

Suomessa toisen maailmansodan jälkeiselle maataloudelle on ollut tyypillistä pientilavaltainen perheviljelmätalous. Maatilat ovat yksityisomistuksessa, ja suurin osa on perheviljelmiä, eli ne hoidetaan pitkälti viljelijäperheiden toimesta. Perheviljelmätalouteen liittyy kiinteästi myös ylisukupolvinen jatkuvuus sekä maataloustoiminnan ja yksityiselämän kietoutuminen toisiinsa. (Siiskonen 2004, 29.) Maatiloilla lastenhoito on usein toisenlaista kuin kaupungeissa. Monesti lapset ovat mukana ainakin osittain, kun tilan töitä tehdään. Maatiloilla lastenhoitojärjestelyt vaativat kekseliäisyyttä ja turvallisuuden huomioimista. (Högbacka 2003, 107–108.) Monet vanhemmat kokevat tärkeänä, että lapset tutustuvat ja oppivat tilan töihin. Kaikkia lapsia ja nuoria nämä eivät kiinnosta, mutta vanhemmat ovat selvästi ylpeitä lapsistaan, jos nämä innostuvat ja osaavat. Tutkimusaineiston kategorisointi visuaalisen sisällönanalyysin mukaisesti toi esille, miten naiset kuvasivat lapsia, kun nämä olivat lehmien kanssa ja mukana työnteossa (Bock ym. 2011, 265–266). Aikaisempaa väljemmistä maatilojen sukupuolirooleista huolimatta naisten päävastuu lastenhoidosta on kuvissa läsnä (Karttunen ja Tuure 2013, 3–4).

Korona-aika keväällä 2020 saattoi vaikuttaa kilpailuun osallistuneiden kuvausintoon ja siihen, mitä kuvattiin. Aiemmassa tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota siihen, miten valokuvat ovat kiinni ajassa. Esimerkiksi Penny Tinkler on havainnut, että kuvia otetaan, levitetään ja käytetään tietyillä tavoilla tiettyinä aikoina (Tinkler 2014, 14). Koronapandemia ja poikkeusolot eivät näy Ammu! -kuvissa suoraan, sillä karjatilalliset ovat ottaneet kuvat omalla tilallaan. Keväällä 2020 Suomessa esimerkiksi maskin käyttö oli vielä harvinaista, joten niitä ei kuvissa näy myöskään ulkopuolisten karja-ammattilaisten vieraillessa tiloilla. Maalla etäisyyksien pitäminen toisiin on helpompaa kuin kaupungeissa. Korona on kuitenkin pujahtanut esimerkiksi kuvien nimiin. *Kokoontumisrajoituksia noudattaen* on annettu nimeksi kuvalle, jossa lehmiä on ringissä reuhäkin ympärillä. Ennen pandemiaa nimi olisi ollut lähinnä absurdi, mutta koronan mukanaan tuomat kokoontumisrajoitukset tekivät nimestä ymmärrettävän ja hyvin ajassa kiinni olevan. Korona hiljensi merkittävästi kotien ulkopuolisia tapahtumia. Erilaiset kokoontumiset, kuten harrastukset, tapahtumat ja juhlat jäivät tauolle, joten karjatilallisilla oli ehkä enemmän aikaa kuvata tai ainakin etsiä kilpailuun sopivia kuvia tiedostoistaan.

Toisaalta kilpailuaikaan osui koronasta johtunut koululaisten etäopiskelu, ja myös monet päiväkotikäiset lapset siirtyivät kotihoitoon (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020). Tämä toi lisää kiirettä monelle tilalle, kun koululaisia tuli auttaa koulutyössä sekä järjestää pienten lasten hoito ja ruokailut. Kilpailuaikana koululaiset viettivät normaalia enemmän aikaa kotona tilalla, mutta kovin innokkaasti he eivät osallistuneet kilpailukuvien ottamiseen. Ammu! Karjatilalan elämää -kuvissa näkyy pieniä lapsia etenkin juuri keväällä 2020 otetuissa kuvissa.

Parsien siivous -kuva (Kuva 2) on osallistunut sarjaan ”Arkiset askareet”. Kuvalla ja siihen liittyvällä kuvatekstillä lähettäjä on tulkinnut ja määritellyt omaa arkeaan (ks. esim. Kortelainen 2013, 107, 109). Parsien siivous on jokapäiväistä ja toistuvaa tehtävää navetassa. Kuvaaja on kirjoituksessaan avannut, miksi tämä arkinen työ on niin tärkeää. Hän ei kirjoita kuvassa

etualalla näkyvästä lapsesta vaan kirjoittaa eläinten terveydestä ja mukavuudesta. Kuvassa lapsi siivoo lapsenkokoisella lantakolalla lehmien parsia. Työ on fyysistä ja tapahtuu lehmien lannan keskellä, mutta lapsen vaatteet ovat säilyneet puhtaina. Likaisuus riippuu aina asiayhteydestä (ks. Douglas 2000, 86), eikä ainakaan toistaiseksi likaa ole joutunut väärään paikkaan eli lapsen vaatteisiin. Kuva olisi hyvin voinut osallistua myös sarjaan ”Ammattilaisen ote”, sillä näyttää siltä, että lapsi ei ole ensi kertaa tässä työssä vaan on tottunut leikkimään navettatöiden ohessa jäljitellen aikuisten töitä. Karjatilojen lasten olemassaolo navetoissa on niin arkista, että kuvaaja ei tule edes kirjoittaneeksi aiheesta tai selittäneeksi sitä mitenkään.

Kuva 2. Parsien siivous. ”Parsien siivous on erittäin tärkeä tehtävä mm. utareterveyden kannalta. Ja onhan siinä mukavampi märehtiä kun on puhdas parsi.” 28.5.2020, Nivala. Sofia Kivistö. Suomen maatalousmuseo Sarka.

Sen sijaan vaikeammiksi koettuja kuvia on pyritty selittämään. Esimerkiksi kahdesta kuvasta, jossa pienet lapset katselevat teurastusta, äiti on kirjoittanut näin:

Teurastajan vierailu 1–2. Lapset katsomassa miten sonnista saadaan liha talteen. Itse olen koittanut vastustaa ettei lapset menisi katsomaan teurastusta mutta nyt päästin sopivan matkan päästä katsomaan kun ovat itse sitä niin monesti pyytäneet ja kaikille jäi hyvä filis eikä edes pahoja unia nähty. (Nainen s. 1991)

Teksti näyttäytyy erilaisena kuin rujot teurastuskuvat. Valokuvien ja sanallisen materiaalin tarkasteleminen yhdessä voi tuodakin esiin kuvien ja tekstien ristiriitaiset esittämistavat (Koskela 2018, 232). Teurastuskuvilla lähettäjä on halunnut esittää karjatalouden monipuolista arkea sekä siihen liittyviä valintoja. Äiti oli ensin empinyt, voivatko lapset katsoa teurastusta,

mutta äidistä tilanne meni lopulta hyvin. Lapset oppivat tämänkin puolen maataloudesta ja konkreettisesti näkivät, mistä ruoka tulee. Kuvat ja tekstit eivät kerro, epäröikö äiti kuvien lähettämistä kilpailuun ja tallentamista museon kokoelmiin. Tänä päivänä teurastus kotona on harvinaista, joten kuvien tematiikka voi ulkopuolisista tuntua hätkähdyttävältä (ks. Backa 2020). Osallistumalla nainen päätti kuvien ja tarinan tallentamisen olevan niin tärkeitä, että hän tahtoi lähettää ne kuvien arkaluonteisuudesta huolimatta. Tarinan kirjoittamisella hän on kuitenkin halunnut avata teurastuskuvien taustoja ja omia tuntojaan. Ilman tekstiä kuvat olisivat jääneet irrallisemmiksi.

Karjatilojen arki selviytymiskamppailuna

Maatalouden etiikan tutkija Christian Dürnberger on tarkastellut karjatilallisten päivityksiä sosiaalisessa mediassa. Hänen mukaansa karjatilalliset eivät kuvillaan ja päivityksillään tavoittele suoraan taloudellista hyötyä vaan haluavat näyttää, millaista karjatilojen arki on. Karjatilallisten tavoitteena on viestinnällään parantaa tavallisten ihmisten tietämystä nyky-päivän maataloudesta sekä vahvistaa karjatilallisten asemaa yhteiskunnassa maatalouden asiantuntijoina. (Dürnberger 2019.) Myös Ammu! -aineistosta on havaittavissa tiedonvälittämisen halua. Kuvista ja tarinoista nousevat esiin sukupuolen ohella selviytymisen ja kamppailemisen teemat. Monet karjatilalliset ovat halunneet kuvillaan tuoda esiin tilojen raskasta arkea.

Toistuvia aiheita Ammu-aineistossa ovat heikko kannattavuus, pitkät työpäivät, sairastavat lehmät, työn sitovuus, konerikot ja vaihtelevat säät. Teemoja mainitaan kuvateksteissä, mutta ne tulevat esiin myös kuvissa. Kuvissa hoidetaan sairasta lehmää, lietevaunu on ajautunut ojaan, piha on muuttunut kuravelliksi, sade on hankaloittanut peltotöitä. Usein teemat vielä ruokkivat toisiaan, sillä yhdestä takaiskusta tulee helposti lisää vastoinkäymisiä. Kustannukset nousevat ja työpäivät venyvät entisestään. Esimerkiksi sairastunut lehmä tuo lisää työtä, huolta ja rahanmenoa.

Kuperkeikka. Lietevaunu on mennyt nurin, kun tienreuna petti alta. Onneksi vaunua vetänyt traktori oli pysynyt pystyssä ja kuljettaja pysyi rauhallisena eikä tullut henkilövahinkoja. (Nainen s. 1996)

Halu olla yksin. Nuori ensikko on poikimisen jälkeen väsynyt eikä halua hoitaa vasikkaansa. (Nainen s. 1976)

Vanharouva Apila toipilaana. (...) jouduimme nostelemaan sitä kaksi kertaa päivässä nostotelineellä, koska ei päässyt itse ylös. (Nainen s. 1998)

Ponnistuksen jälkeen -kuvassa (Kuva 3) lypsetään halvaantunutta⁶ lehmää. Kuvaan kiteytyy monia kamppailemisen tunteita. Huoli sairaasta lehmästä sekä sen vastasyntyneestä vasikasta välittyy ihmisten kasvoilta. Koko perhe on mukana hoitotilanteessa, millä pyritään viestimään eläinten tärkeydestä. Kuvassa näkyy myös karjatilojen sukupuoliroolien murros, sillä kuvassa mies on kiinnittänyt lypsimet lehmän utareisiin. Lypsävistä miehestä on tullut karjatiloilta arkipäivää.

6 Poikimahalvaus on aineenvaihduntahäiriö, joka ilmaantuu lähellä poikimista. Se on yksi lypsylehmien yleisimmistä sairauksista Suomessa. (Palmio ja Mikkonen 2018, 2.) Poikimahalvaus tuottaa huolta, lisätyötä ja taloudellisia menetyksiä. Yleensä tarvitaan eläinlääkärinä ja huolellista hoitoa. Poikimahalvaus voi olla lehmälle kohtalokas tai se voi toipua siitä täysin.

Kuva 3. Ponnistuksen jälkeen. ”Isäntä ja tytär lypsävät poikimisen jälkeen halvaantunutta lehmää. Lehmä ei pääse ylös, mutta vasikalle on saatava elintärkeää ternimaitoa.” 26.5.2013, Kiuruvesi. Paula Tossavainen. Suomen maatalousmuseo Sarka.

Kuvillaan karjatilalliset näyttävät tilojensa arkea eri puolilla Suomea. Monilla tiloilla arki on kamppailua selviytymisen kanssa, mutta tilat ovat myös erilaisia. Maatalousyrittäjät voidaan jakaa kehittäjiin ja investoijiin sekä toisaalta jäähdyttelijöihin tai ylläpitäjiin (Työterveyslaitos 2016). Tämä ryhmittely näkyy myös Ammu! -kuvissa, joiden avulla voi tarkastella arkea erilaisilla karjatiloilla. Valokuvakilpailuun on lähetetty kuvia niin suurilta kuin pieniltä tiloilta. Niitä on otettu isoissa moderneissa navetoissa ja pienissä vanhoissa parsinavetoissa ja kaikenlaisissa niiden väliltä. Osalla tiloista on palkattuja työntekijöitä, osalla tehdään töitä oman perheen voimin.

Kuvien kautta välittyy yhtäältä samanlainen, toisaalta erilainen karjatilojen arki. Uudet pihattonavetat ovat keskimäärin vanhempia parsinavetoita suurempia. Pihattonavetoissa lehmät voivat kulkea vapaasti ja niillä on erilliset ruokinta- ja lepoalueet. Lehmät lypsetään lypsyasemalla tai lypsyrobotti hoitaa lypsyn. (Tietohaarukka 2021, 18.) Vapaudestaan huolimatta lehmien mahdollisuuksiin toimia vapaasti vaikuttavat niin pihattonavetoiden rakenteelliset ratkaisut kuin toisten lehmien toimet. Tilojen ahtaus lisää eläinten välisiä kahnauksia sekä kilpailua lypsy- ja ruokapaikoille. (Millar 2000; Norrington 2014, 10.) Perinteisissä parsinavetoissa lehmät ovat kytkettyinä päästään kiinni, jolloin niiden liikkumismahdollisuudet ovat vähäiset. Omalla paikallaan lehmät syövät ja lepäävät, ja ne myös lypsetään siinä. Kesäaikaan kytkettyjen lypsylehmien tulee päästä ulos laitumelle tai jaloittelutarhaan vähintään 60 päivänä. (Tietohaarukka 2021, 18.)

Pienemmillä tiloilla vaadittaisiin usein investointeja, mutta tulevaisuus mietityttää. Toisilla tiloilla on lähdetty mittaviinkin investointeihin, jotka kuvissa näkyvät suurina rakennuksina,

koneina ja laitteina. Investoimalla esimerkiksi uuteen moderniin navettaan pyritään parantamaan eläinten arkea, mutta myös ihmisten työoloja. Suuremmilla volyymeillä yritetään parantaa kannattavuutta, mutta samalla kiinnitetään huomiota maatalan toimivuuteen ja työtä keventäviin ratkaisuihin. Karjatiloilta työ on koneista huolimatta usein fyysistä. Suuret investoinnit vaativat suuria taloudellisia panostuksia, joten selviytymiskamppailu karjatiloilta jatkuu.

Hartiavoimin. Osa nykyaikaisenkin navetan töistä tehdään edelleen käsipelillä, kuten hiehojen ruokinta. (Nainen s. 1993)

Ammuu! -kuvissa näkyvät karjatilojen arjen selviytymiskeinot. Myös erilaiset muutokset ja siirtymävaiheet, joiden kuvaamisella karjatilalliset ovat halunneet tuoda esiin, miten tiloilla pyritään olemaan kehityksessä mukana. Kilpailuun on lähetetty esimerkiksi kuvapari vanhasta ja uudesta navetasta. Dokumenttikuva viimeiseltä lypsyltä vanhasta navetasta on otettu itselle muistoksi, mutta sen on ajateltu kiinnostavan myös museota. Etenkin, kun on otettu ja lähetetty lisäksi kuva uudesta ja modernista navetasta. Kuvia on lisäksi esimerkiksi tilanteista, kun tilalla on siirrytty robottilypsyyn tai lehmille on hankittu aktiivisuusmittarit kaulapantoihin.

Yhdessä kehityksen mukana. (...) Jatkossa aktiivisuusmittarit siis tallentavat tietoa lehmien aktiivisuudesta, jolloin pystytään reagoimaan jo hyvissä ajoin lehmän muuttuneeseen käyttäytymiseen. (Nainen s. 1984)

Uusi navetta. Uusi hieno navetta, kumimatot ja vesipedit sekä unohtamatta uutta hienoa ja hiljaista robottia. Uusi puhdas koti. (Nainen s. 1993)

Ammuu! -kuvilla karjatilalliset pyrkivät myös vastaamaan karjataloutta vastaan esitettyyn julkiseen kritiikkiin. Aiemmassa tutkimuksessa Antti Puupponen, Annika Lonkila, Anni Savikurki, Kaisa Karttunen, Suvi Huttunen ja Anna Ott (2022, 108–109) ovat tuoneet esille, miten maanviljelijät kokevat syyllistämisen karjataloudesta yhteiskunnassa voimistuneen viime aikoina. Keskustelun koetaan painottuneen myös yhä enemmän ehdotuksiin karjatalouden lopettamisesta kuin keskustelunavauksiin sen parantamisesta ja kehittämisestä. Puupponen tutkimusryhmineen kirjoittaa, miten karjatilallisten työn arvostuksen heikentyminen lannistaa karjatilallisia. Maanviljelijät kokevat, että suomalaisen maatalouden positiivisia piirteitä ja merkitystä maan omavaraisuuteen ei tunnisteta ja arvosteta riittävästi, vaikka Covid-19 pandemia toikin näille jonkin verran huomiota.

Lähetetyillä kuvilla ja teksteillä kilpailuun osallistuneet vastaavat niin ilmastonmuutosta kuin karjatalouden epäeettisyyttä koskevaan keskusteluun. Kuvat ja niihin liitetyt tekstit kertovat hämmennyksestä ja närkästyksestä, jota karjatilalliset kokevat karjatalouteen kohdistuneesta kritiikistä. Kuvien lähettäminen valokuvakilpailuun on kuin osallistumista laajempaan karjatalouden selviytymiskamppailuun, jolloin karjatilalliset pyrkivät esittämään tilojen arjen kuvilla niin, että karjataloudella on ylipäättään edellytykset olla olemassa myös tulevaisuudessa. Kuvilla ja teksteillä he kertovat olevansa ylpeitä, koska uskaltavat, yrittävät ja tekevät parhaansa haastavissa olosuhteissa tuottaen suomalaisille ruokaa ja taaten huoltovarmuutta. Karjatilalliset tuovat myös esiin, että he pyrkivät pitämään eläimistä mahdollisimman hyvää huolta.

Ikiaikainen liitto. Suomalaista maidontuotantoa syytetään luonnon ja ilmaston pilaamisesta. Ilman maidontuotantoa ja lehmää meidän koivuhaka ei kuitenkaan näyttäisi tältä. Laiduntava lehmä pitää

yllä luonnonmonimuotoisuutta tavalla, johon ei ihminen kykene. Biodiversiteetti lisää resilienssiä sään ääri-ilmiöitä vastaan, joten en suostu tuntemaan huonoa omaatuntoa ammatinvalinnastani. Keväisen koivuhaan ja lehmän liitto on ikaikainen ja erottamaton. (Nainen s. 1991)

Kilpailun aikana karjatilallisten kanssa käymieni keskustelujen pohjalta tuli ilmi, että osa karjatilallisista jätti osallistumatta Ammuu! -valokuvakilpailuun, koska he pelkäsivät, että arkisia kuvia olisi voitu julkisuudessa tarkastella kontekstistaan irrotettuina. Aiemmassa tutkimuksessa on osoitettu, että karjatilalliset kohtaavat esimerkiksi sosiaalisessa mediassa vihapuhetta työstään. Esimerkiksi Christian Dürnberger toteaa karjatilallisten saavan loukkaavaa arvostelua, kun he päivittävät maatilansa avoimille Facebook-sivuille karjatilojen arkea. (Dürnberger 2019). Museon valokuvakilpailu oli erilainen areena, mutta mahdollisuus kuvien julkiseen arvosteluun oli olemassa, minkä vuoksi jotkut karjatilalliset eivät lähettäneet kuvia kilpailuun. Osallistujilta vaadittiin siis rohkeutta sekä uskoa valokuvien tallentamisen tärkeyteen.

Kuva 4. Pasha ja kivi. "On hirveän turhauttavaa ja masentavaa kuunnella puhetta tuotantoeläinten huonosta kohtelusta. Kuinka eläimet kärsivät koko elämänsä ja elämä on pelkkää tuskaa. Epäilen, että Pasha tässä ei ainakaan juuri tuolla hetkellä kärsinyt." 30.5.2020, Hausjärvi. Katri Salovaara. Suomen maatalousmuseo Sarka.

Lähes kansallisromanttista idylliä huokuva Pasha ja kivi -laidunkuva (Kuva 4) saa voimakkaan lisämerkityksen siihen liitetyn kuvatekstin myötä. Kuvaaja kehottaa katsomaan hyvinvoivaa eläintä ja nostaa esiin karjatilallisia kohtaan nostetut syytökset. Katsojan on vaivatonta allekirjoittaa tämän kuvan kohdalla kuvaajan näkemys, sillä lehmät ovat vapaina luonnossa. Sama teksti jonkin toisen kuvan yhteydessä olisi ristiriitaisempi. Esimerkiksi eläin kiipeämässä teurasautoon, lehmä kytkettynä parsinavetassa tai vasikoiden nupouttaminen eli vasikan sarven alkujen polttaminen olisivat katsojalle hankalampia. Näistä kaikista tilanteista on lähetetty useita kuvia, mutta niiden yhteydessä ei ilmaista turhautumista karjatalouden arvostelua kohtaan vaan pikemmin karjatilalliset ovat halunneet avata, miksi kuvassa tapahtuvia asioita on tarpeellista tehdä. Nämä kuvat ovat kaukana idyllistä ja esimerkiksi elintarviketeollisuuden laajalle yleisölle tuottamasta kuvastosta (ks. esim. Linné 2016). Kuvatekstien

mukaan esimerkiksi nupouttamista tehdään sekä eläinten että karjan parissa työskentelevien ihmisten turvallisuuden takia. Kaikkiin nupouttamiskuviin kuvaajat ovat kirjoittaneet toimenpiteen syistä sekä tuoneet ilmi eläinlääkärin suorittavan nupouttamisen kaikkien määräysten mukaisesti. Kuvissa eläinlääkäri toimii vasikan ollessa rauhoitettu, puudutettu ja kipulääkitty. Kuvat rauhoitetuista ja osin verisistä eläimistä toimenpiteen kohteena ovat selvästi vaatineet kuvaajia tuomaan esiin kuvien taustat. Kukaan kilpailuun osallistuneista ei ilmaise nupouttaneensa vasikoita itse ilman rauhoitusta, puudutusta ja kipulääkitystä. Vasikoille voimakasta kipua aiheuttavan toimenpiteen saavat tehdä tilalliset itsekin, mutta lääkitsemisessä tarvitaan eläinlääkäriä (Hokkanen 2015). Kuvateksteissään karjatilalliset eivät kerro, ovatko esimerkiksi aikaisemmin nupouttaneet itse tai harkinneet sitä eläinlääkärin tuomien lisäkustannusten takia. Karjatilallisten edun mukaista ei ole tuoda esille tällaisia näkökulmia vaan kuvata toimenpiteen hyötyjä naudoille sekä niiden kanssa työskenteleville ihmisille.

Kuvat kertovat myös luopumisesta. Niistä hetkistä, kun selviytymiskamppailu hävitään ja on aika luopua lehmistä. Luopuminen tuntuu erityisen vaikealta, sillä usein karjatiiloilla on tehty työtä samalla paikalla jo monen sukupolven ajan. Maanviljelijät ovat hyvin vahvasti kiinnittyneet työhönsä, joten siitä luopuminen vaatii minäkuvan uudelleen työstämistä, jotta elämälle voisi löytyä uusi suunta (Silvasti 2000, 191–192).

Parsinavetan ilta ja Karjatilallisen muotokuva. Navetassa on ilta, vielä käy työmies katsomassa hämärässä. Etsien, haeskellen tunteitaan epätarkasti. Rauhoittuu. Kohta nykyisyys mennyttä, maalauksellisuutta pimeässä. Lempilehmä, kosketus. Sävyt liittyvät pehmeästi toisiinsa, hyväksynnän ja harmonian merkiksi. Rauha ja viimeinen kuva. Parsinavetta on illassaan ja vuosisadat valuvat, unohtuvat. Hetki harmoniaa.

Isäntä (kuvassa) on elämänsä hoitanut 1722 perittyä sukutilaa. Nyt veljen kuoltua on aika lopettaa lehmien pito. Tilan jatkaminen ilman työkaveria ja uudistuksia on kannattamatonta Pohjois-Karjalassakin. (Nainen, ei syntymävuotta ilmoitettu)

Oheisen tekstin on kirjoittanut nainen, joka on käynyt kuvaamassa iäkkään sukulaismiehen viimeisiä hetkiä vanhassa parsinavetassa ennen karjasta luopumista. Nainen on ulkopuolinen tarkkailija, joka pohtii tilannetta omista lähtökohdistaan sekä pyrkii eläytymään kuvan miehen tunteisiin. Nainen kirjoittaa ja tulkitsee kameransa linssin vangitsemaa hetkeä, mutta myös laajemmin koko tilannetta. Sukupolvien työ tulee päätökseen. Tilanpito ei enää kannata eikä työlle ole jatkajaa. Toisaalta ilmassa on huojennustakin, kun uurastus päättyy. Tyhjentynyt navetta muuttaa maanviljelijän arjen rytmiä, kun lehmät eivät enää vaadi huomiota ensimmäisenä aamulla ja viimeiseksi illalla. Tyhjät navetat maaseudulla ovat kuitenkin monien tunteiden muistomerkkejä. Mitä lähempänä karjasta luopumista ollaan, sitä voimakkaampia tunteita entisissä karjatilallisissa tyhjät navetat herättävät.

Kuvat ja tarinat kertovat myös toisenlaisista luopumisista. Ihmisen on tehtävä päätös eläimen lopettamisesta, ja naudan elämä voi jäädä toivottua lyhyemmäksi. Ihmisen ja lehmän suhde on ambivalentti ja ristiriitainen, sillä lehmä on tuotantoeläin ja hyödyke. Ihminen vaikuttaa merkittävästi domestikoitujen eläinten elinolosuhteisiin sekä lisääntymiseen (Kaarlenkaski 2021, 332). Teksteissään karjatilalliset kirjoittavat lehmistä myös työkavereinaan, eikä ihminen kykene täysin hallitsemaan kesyintäkään eläintä (Kaarlenkaski 2021, 332). Kuvillaan karjatilalliset pyrkivät myös osoittamaan läheistä suhdettaan eläimiinsä halamalla ja silittämällä niitä sekä olemalla kuvattuina lehmien ympäröimänä osoittaen lehmien luottavan heihin. Karjatilalliset voivat kokea lypsämisen tekevän lehmistä läheisempiä.

Monissa Ammuu! -kuvilla ihminen onkin kuvattuna juuri lypsykarjalehmien kanssa. Joistain lehmistä tulee karjatilallisten suosikkeja, joita kuvataan tarkemmin. Kuvateksteissä mainitaan eläinten nimiä ja kerrotaan niiden persoonallisuuksista. Suomessa lähes jokainen syntynyt vasikka saa oman nimen, joka yksilöi sen (Kaarlenkaski ja Saarinen 2013; Hakala 2022). Tämä nautojen nimeäminen ja yksilöiminen on ristiriidassa sen kanssa, että teuraaksi lähettämisen on arkinen osa karjatilojen jokapäiväistä elämää. Tunnesiteet eläimeen lähentävät, mutta tekevät luopumisesta vaikeampaa. Kuitenkin esimerkiksi lypsykarjatiloiilla syntyneet sonnivasikat usein siirtyvät tarpeettomina vasikkakasvattamoihin, joista ne lähtevät teuraiksi 1,5–2-vuotiaana (Lonkila 2022, 190).

Viimeinen katse -kuva (Kuva 5) kertoo eläimen viimeisistä hetkistä tilalla. Puhelimen kamera on mahdollistanut nopean tilanteen taltioinnin. Kuvan ottanut ja lähettänyt nainen on halunnut tuoda esiin, että vaikeatkin tilanteet ovat karjatilojen arkea. Aiemmassa valokuvatutkimuksessa on kiinnitetty huomiota, miten valokuvaus on tapa tuoda esille juuri vaikeita asioista. Esimerkiksi Fanny Vilmilä ja Tomi Kiilakoski ovat osoittaneet valokuvien helpottavan hankalien asioiden esittämistä. (Vilmilä ja Kiilakoski 2018, 223.) Viimeinen katse -kuvassa lehmä on keskiössä ja siitä kirjoittaessaan nainen on pyrkinyt huomioimaan myös eläimen näkökulmaa. Eläimen tuntema kipu välittyi niin kuvasta kuin tekstistäkin.

Kuva 5. Viimeinen katse. ”Kyseessä ensimmäisen kerran poikunut ensikko. Jostain syystä vieras esine joutunut suolistoon. Kaikkemme tehtiin ja päätettiin, että parempi päästää pois kivuista.” 4.5.2020, Nivala. Sofia Kivistö. Suomen maatalousmuseo Sarka.

Yhteenveto

Tässä artikkelissa olen tarkastellut Suomen maatalousmuseo Saran vuonna 2020 toteuttaman Ammu! Karjatilan elämää -valokuvakilpailun kuvia ja niihin liittyviä tarinoita. Tutkimuksessa olen pohtinut, miten karjatilalliset ovat kuvanneet ja tulkinneet omaa arkeaan. Olen työssäni tarkastellut erityisesti sitä, miten karjatilallisten tuottamissa kuvissa ja niihin liittyvissä teksteissä esitetään sukupuolta ja selviytymiskamppailua.

Osallistava etnografinen ote teki karjatilallisista tutkimusaineiston luomisessa aktiivisia toimijoita. Karjatilojen itsedokumentointi tuotti sellaisen aineiston, jonka karjatilalliset kokivat tärkeäksi tallentaa ja säilyttää tästä ajasta. Tutkimukseni tuo uudella tavalla esille, miten suomalaiset karjatilalliset itse haluavat esittää omaa arkeaan. Aineisto ei kuvaa karjatalouden arkea kokonaisvaltaisesti, mutta se tuo esiin rajallisen joukon eli karjatilallisten oman näkemyksen arjestaan.

Ammuu! -valokuvakilpailuun osallistuivat erityisesti karjatilojen naiset. Toteuttamani sisällönanalyysi toi esille, mitä naiset halusivat arjestaan tallentaa ja näyttää. Naiset olivat aktiivisia toimijoita, jotka kuvasivat, esiintyivät kuvissa sekä kirjoittivat itselle merkityksellisistä asioista. Panofskyn sisällönanalyysi avasi tarkemmin kuvien merkityksiä. Kuvissa ja teksteissä sukupuoli on läsnä, osin myös ristiriitaisena. Karjataloilla sukupuolten välinen työnjako on väljentyneet, mutta työnjako on edelleen osin sukupuolittunutta. Väljentymistä esitetään kuvissa esimerkiksi miesten osallistumisella lypsyyn. Sukupuoliroolit muuttuvat osittain hitaasti. Naiset vastaavat edelleen pitkälti kotitalouteen liittyvistä töistä maataloilla. Naisilla on myös usein päävastuu lastenhoidosta. Ammu! -kuviiin naiset ovat tallentaneet paljon arkisia tilanteita, jotka kuvaavat heidän arkeaan, jossa lastenhoito ja karjatilan työt sekoittuvat.

Maatalousyrittäjistä suurin osa on Suomessa miehiä, mutta valokuvakilpailuun heitä osallistui vain vähän. Naisilla on pitkä historia karjan kanssa työskentelystä, mutta silti maatalous helposti mielletään melko miehiseksi alaksi. Tärkeä havainto tutkimuksessani on ollut, miten valokuvakilpailuun osallistuneet naiset ovat tuoneet kuvilla ja teksteillään esiin karjatalouden ammattilaisuuttaan. He eivät halua tulla nähdyiksi vain tiloilla asuvina maanviljelijöiden puolisoina, vaan naiset ovat pyrkineet rakentamaan ja esittämään valokuvakilpailun kautta omaa rooliaan karjatalouden ammattilaisina. Osallistuminen kilpailuun on ollut naisille oman roolin vahvistamista, mutta myös toivetta laajemmalle keskustellulle ja näkyväksi tekemiselle karjatalouden naisten monipuolisesta ammattimaisesta työstä. Kuvien ja niihin liittyvien tekstien tarkastelu rikastaakin kuvaa karjatilojen naisten arjesta. (Ks. myös Munz 2021, 2166.) Ammu! -kuvat kertovat karjatilojen monipuolisesta arjesta etenkin naisten näkökulmasta, mutta kaikki arki ei niissä näy. Kuvat ilmentävät karjataloja koko perheiden paikkoina, mutta silti hyvin harvoin kuvissa esiintyy sekä nainen että mies. Kuvista välittyy kuitenkin perheviljelmillä yhdessä tekeminen, vaikka puolisoilla olisi omat vastualueet. Naiset ovat ottaneet huomattavasti miehiä aktiivisemmän roolin valokuvaamisessa, tekstien kirjoittamisessa sekä osallistumisessa kilpailuun. Kuvista ei myöskään näy karjataloilla tietokoneen ääressä tehtävä työ, vaikka se lohkaisee merkittävän osan karjatilallisten arjesta.

Toinen tutkimukseni keskeinen tulos on, että karjatilalliset ovat halunneet kuvilla ja teksteillään laajemmin avata nautakarjatilojen arkea, joka usein näyttäytyy Ammu! -kuvissa ja tarinoissa jatkuvana selviytymiskamppailuna. Karjatilojen määrä vähenee koko ajan, ja

jäljellä olevat joutuvat pinnistelemaan selviytyäkseen. Karjatilojen suuntaus on kohti suurempia yksiköitä, jolloin investoinnit voivat käydä liian raskaiksi. Jokapäiväinen työkin tiloilla on usein tietynlaista kamppailua arkisia haasteita vastaan. Esimerkiksi työ- ja yksityiselämä ovat perhetiloilla kietoutuneet toisiinsa. Karjatilallisilla ei ole varsinaisia työaikoja vaan työt jatkuvat, kunnes kaikki tarvittavat työt on saatu hoidetuksi. Eteen tulevat vastoinkäymiset, kuten sairastuneet lehmät, pidentävät työpäivää.

Toisaalta Ammuu! -kuvat ja niihin liittyvät kirjoitukset eivät kerro vain selviytymiskamppailusta, vaan niistä välittyy myös paljon arkista iloa ja ylpeyttä omasta työstä. Terveinä syntyneet vasikat, lehmät laitumella kauniissa luonnossa ja sukupolvelta toiselle kulkeva työ tuottavat erityistä mielihyvää. Karja on läsnä monissa kuvissa, mutta yleensä teksteissä karjatilalliset avaavat kuvien tapahtumia omasta näkökulmastaan, vähemmän eläinten. Karjatilallisten ristiriitainen suhde eläimiin tulee esille erityisesti selviytymiskamppailua koskevassa aineistossa. Lehmät ovat tuotantoeläimiä, niistä riippuu karjatilallisten elanto, joka voi olla tiukassa. Samalla osa karjatilallisista pyrkii tuomaan esiin myös hyödykettä läheisempää suhdetta eläimiinsä.

Tutkimukseni on nostanut esille myös, miten karjatilalliset ovat Ammuu! -valokuvakilpailun kuvilla ja teksteillä pyrkineet osallistumaan yhteiskunnalliseen keskusteluun maatalouden tilasta, vaikka kilpailun järjestäjä eli Suomen maatalousmuseo Sarka ei tätä kilpailukutsussa tuonut esiin. Lähettämillään aineistoilla karjatilalliset tuntuvat jatkuvasti pyrkivän vastamaan esimerkiksi eläinten hyvinvointiin ja maatalouden ympäristövaikutuksiin liittyviin kysymyksiin. Tästä herää kysymys, jääkö tavallisten karjatilallisten ääni yhteiskunnassa kuulumattomiin. Onko heillä ylipäätään kanavia, joissa tuoda esiin omaa arkeaan ja sen kasvavia haasteita? Karjatilalliset kohtaavat vihapuhetta työstään esimerkiksi sosiaalisessa mediassa, joten kynnyksen omien näkökulmien esille tuomiseen voi tuntua ylitsepääsemättömän korkealta. Ammuu! -valokuvakilpailussa museo koettiin turvalliseksi väyläksi osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun. Museoilla onkin mahdollisuus luoda neutraaleja tiloja erilaisille keskusteluille, joissa vähemmälle huomiolle jääneet ihmiset ja yhteisöt saavat äänensä kuuluviin.

Vuosikymmenien kuluttua uudelleen tarkasteltuna nyt tuore Ammuu! -aineisto näyttää jo aivan toiselta. Kuvissa näkyvät vanhat parsinavetat todennäköisesti katoavat vähitellen. Kiinnostavaa on, mitä tapahtuu karjatilojen olemassaololle ja sukupuolten väliselle työnjaolle, ja millaiseksi naisen paikka tiloilla muotoutuu. Itsedokumentoimalla tuotettu tutkimusaineisto kertoo karjatilallisten näkökulman erittäin ajankohtaiseen aiheeseen. Koska karjatalous on tällä hetkellä isojen muutosten keskellä, keskustelua sekä tutkimusta olisi tärkeää jatkaa muilla tavoin tuotetuilla aineistoilla, jolloin kuva karjatalouden arjesta ja tilasta rikastuisi.

Lähteet

Tutkimusaineistot

SARKA VK 710:1–248 Ammu! Karjatiljan elämää -valokuvakilpailun aineisto. Suomen maatalousmuseo Sarka.

Kirjallisuus

Aaltola, Elisa. 2021. *Kerronnasta: Eronteko ja yhteys*. Blogikirjoitus. Voiko eläintä kertoa. Eläinten käsitteellistämisen haasteet tieteissä ja taiteissa -hanke. Julkaistu 12.9.2021.

<https://voikohanke.com/2021/09/12/kerronnasta-eronteko-ja-yhteys/>.

Ahola, Teemu. 2021. The TAKO Network – Developing Collections Together. Teoksessa *Museum Studies: Bridging Theory and Practice*, toimittaneet Nina Robbins, Suzie Thomas, Minna Tuominen ja Anna Wessman, 236–252. Jyväskylä: University of Jyväskylä, Open Science Centre / ICOFOM (International Committee for Museology).

Annes, Alexis, Wynne Wright ja Michelle Larkins. 2021. 'A Woman in Charge of a Farm': French Women Farmers Challenge Hegemonic Femininity. *Sociologia Ruralis. Journal of the European Society for Rural Sociology* 61(1): 1–26. <https://doi.org/10.1111/soru.12308>.

Autonen-Vaaraniemi, Leena. 2021. Miesten käytäntöjen tutkiminen visuaalisin tutkimusmenetelmin: Valokuvat aineiston hankinnassa ja aineistona. Teoksessa *Miestutkimuksen metodologiaa*, toimittaneet Timo Aho, Jiri Nieminen ja Arttu Salo, 137–160. Tampere: Vastapaino.

Backa, Andreas. 2020. "My Responsibility, My Food": Meat, Slaughter and Self-sufficiency. *Ethnologia Fennica* 47(2): 54–76. <https://doi.org/10.23991/ef.v47i2.88801>.

Baker, Tagen Towsley, Claudia Radel, Liza Dale-Hallett ja Catherine Forge. 2021. Photovoice, Claiming Visibility, and Women's Farming Identities in Australia. *Emotion, Space and Society* 41(11): 1–8. <https://doi.org/10.1016/j.emospa.2021.100835>.

Bock, Annekatrin, Holger Isermann ja Thomas Knieper. 2011. Quantitative Content Analysis of the Visual. Teoksessa *The SAGE Handbook of Visual Research Methods*, toimittaneet Eric Margolis ja Luc Pauwels, 265–282. Los Angeles: SAGE. <https://dx.doi.org/10.4135/9781446268278.n14>.

Bryant, Lia. 2003. "Gendered Bodies, Gendered Knowledges: Information Technology in Everyday Farming." *Social Science Computer Review* 21(4): 464–474.

Dicks, Bella, Bambo Soyinka ja Amanda Coffey. 2006. Multimodal Ethnography. *Qualitative Research* 6(1): 77–96. <https://doi.org/10.1177/1468794106058876>.

Digi- ja väestötietovirasto. N.d. Etunimen muuttaminen. Luettu 27.4.2023. <https://dvv.fi/etunimen-muuttaminen>.

Douglas, Mary. 2000. *Puhtaus ja vaara: Rituaalisten rajanvedon analyysi*. Suomentaneet Virpi Blom ja Kaarina Hazard. Tampere: Vastapaino.

Dürnberger, Christian. 2019. "You Should Be Slaughtered!" Experiences of Criticism, Hate Speech, Motives and Strategies among German-speaking Livestock Farmers Using Social Media. *International Journal of Livestock Production* 10(5): 151–165.

Enn, Billy. 2014. Arjen yllätyksiä: Huomaamattoman etnografia ja kulttuurianalyysi. Teoksessa *Moniulotteinen etnografia*, toimittaneet Pilvi Hämeenaho ja Eerika Koskinen-Koivisto, 59–76. Ethnos-toimite 17. Helsinki: Ethnos ry.

- Ehn, Billy ja Orvar Löfgren. 1996. *Vardagslivets etnologi: Reflektioner kring en kulturvetenskap*. Stockholm: Natur och kultur.
- Erixon, Sigurd. 1967. European Ethnology in our Time. *Ethnologia Europaea* 1(1): 5–11. <https://doi.org/10.16995/ee.3156>.
- Etu- ja sukunimilaki. 19.12.2017/946. Luettu 27.4.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2017/20170946>
- Fingerroos, Outi ja Jukka Jouhki. 2014. Etnologinen kenttätyö ja tutkimus: Metodien monimuotoisuuden pohdintaa ja esimerkkitapauksia. Teoksessa *Moniulotteinen etnografia*, toimittaneet Pilvi Hämeenaho ja Eerika Koskinen-Koivisto, 79–108. Ethnos-toimite 17. Helsinki: Ethnos ry.
- Fingerroos, Outi ja Konsta Kajander. 2022. Etnografia, paradigmatt ja agendahypyt. Teoksessa *Kulttuurien tutkimuksen menetelmät*, toimittaneet Outi Fingerroos, Konsta Kajander ja Tiina-Riitta Lappi, 25–44. Tietolipas 274. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Gye, Lisa. 2007. Picture This: The Impact of Mobile Camera Phones on Personal Photographic Practices. *Continuum, Journal of Media & Cultural Studies* 21(2): 279–288. <https://doi.org/10.1080/10304310701269107>.
- Hakala, Outimajja. 2022. Elämien kuvaamisen tasot. Teoksessa *Tunteva tuote: Kuinka eläimistä tuli osa teollista tuotantoa?*, toimittaneet Taija Kaarlenkaski ja Otto Latva, 251–272. Tampere: Vastapaino.
- Helsti, Hilikka. 2000. *Kotisyntytysten aikaan: Etnologinen tutkimus äitiyden ja äitiysvalistuksen konflikteista*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 785. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hieta, Hanneleena. 2016. Kyselyt arkistohoidollisesta näkökulmasta: Hyvin suunniteltu on puoliksi tehty. Teoksessa *Kirjoittamalla kerrotut: Kansatieteelliset kyselyt tiedon lähteenä*, toimittaneet Pirjo Korkiakangas, Pia Olsson, Helena Ruotsala ja Anna-Maria Åström, 57–79. Ethnos-toimite 19. Helsinki: Ethnos ry.
- Hieta, Hanneleena, Tuomas Hovi ja Helena Ruotsala. 2015. Kulttuuriperintö. Teoksessa *Askel kulttuurien tutkimukseen*, toimittanut Jaana Kouri, 311–322. Scripta Aboensia 3. Turku: Turun yliopisto, folkloristikka, kansatiede ja uskontotiede.
- Hokka Johanna, Elisa Kurtti ja Pia Olsson. 2022. Zoom-ryhmähaastattelun toimijuuksia rakentamassa: Uusmaterialistisia tulkintoja verkkovälitteisestä vuorovaikutuksesta. *Elore* 29(1): 114–136. <https://doi.org/10.30666/elore.112294>.
- Hokkanen, Ann-Helena. 2015. *Hot-Iron Disbudding Pain in Calves: Studies on Perception of Pain and Options to Increase Pain Alleviation*. Dissertationes Scholae Doctoralis Ad Sanitatem Investigandam Universitatis Helsinkiensis. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Hämeenaho, Pilvi. 2014. *Hyvinvoinnin verkostot maaseudulla asuvien äitien arjessa. Etnologinen tutkimus palvelujen käytöstä ja hyvän arjen rakentumisesta*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Hämeenaho, Pilvi ja Eerika Koskinen-Koivisto. 2014. Etnografian ulottuvuudet ja mahdollisuudet. Teoksessa *Moniulotteinen etnografia*, toimittaneet Pilvi Hämeenaho ja Eerika Koskinen-Koivisto, 8–31. Ethnos-toimite 17. Helsinki: Ethnos ry.
- Högbacka, Riitta. 2003. *Naisten muuttuvat elämänmuodot maaseudulla*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 947. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Kaarlenkaski, Taija. 2017. Lypsäjät, lehmät ja lypsykoneet: Lypsykarjanhoidon teknologisoituminen ja sukupuolittunut työnjako 1800-luvun lopulta 1950-luvulle. *Sukupuolentutkimus-Genusforskning* 30(2): 49–63.
- Kaarlenkaski, Taija. 2018. 'Machine Milking is More Manly than Hand Milking': Multispecies Agencies and Gender and Gendered Practices in Finnish Cattle Tending from the 1950s to the 1970s. *Animal Studies Journal* 7(2): 76–102. <https://ro.uow.edu.au/asj/vol7/iss2/6>.
- Kaarlenkaski, Taija. 2020. "Octav lypsää kuin elävä vasikka": Monilajinen toimijuus ja sukupuoli lypsykoneen käyttöönotossa 1950–1970-luvuilla. Teoksessa *Kanssakulkijat: Monilajisten kohtaamisten jäljillä*, toimittaneet Tuomas Räsänen ja Nora Schuurman, 208–233. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1464. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kaarlenkaski, Taija. 2021. Katse ei-inhimilliseen: Eläinkäänne perinnetieteissä. Teoksessa *Paradigma: Näkökulmia tieteen periaatteisiin ja käsityksiin*, toimittaneet Niina Hämäläinen ja Petja Kauppi, 329–349. Kalevalaseuran vuosikirja. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <https://doi.org/10.21435/ksvk.100>.
- Kaarlenkaski, Taija ja Kati Saarinen. 2013. Mansikki vai numerosarja? Lehmien nimeämisen merkitykset ja muutokset. *Elore* 20(1): 149–161. <https://doi.org/10.30666/elore.79052>
- Kamila, Marjo. 2012. *Katsojana ja katsottuna: Opettajan kontrolloitu ulkoasu*. Nykykulttuurin tutkimuksen julkaisuja 110. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-5236-5>.
- Karttunen, Janne ja Veli-Matti Tuure. 2013. Työnjako perustuotantoa harjoittavissa ja monialaisissa maatalousyrityksissä. Työtehosteuran tiedote *Maataloustyö ja tuottavuus* 6/2013 (648). <https://www.tts.fi/files/1061/mati648.pdf>.
- Keski-Suomen museo. N.d. *Ohjeita nykydokumentointiin*. Luettu 27.4.2023. <https://www.jyvaskyla.fi/keskisuomenmuseo/tietopalvelu/ohjeita-nykydokuun>.
- Kiiskinen, Karri ja Hanneleena Hieta. 2019. Osallistujana, osallisena ja tutkijana. Teoksessa *Liikettä rajapinnoilla: Keskusteluja etnologian osallistavuudesta. Rörelser och gränssytor. Etnologiska diskussioner om samverken*, toimittaneet Hanneleena Hieta, Karri Kiiskinen, Maija Mäki, Päivi Roivainen ja Ann-Helen Sund, 27–35. Ethnos-toimite 21. Helsinki: Suomen kansatieteilijöiden yhdistys Ethnos ry.
- Knuuttila, Seppo. 2014. Tavallisen hyvä elämä. Teoksessa *Työväestö ja hyvinvointi*, toimittanut Matti Hannikainen, 263–271. Väki voimakas 27. Tampere: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura.
- Komonen, Atte. 2020. Biologinen sukupuoli. *Tieteessä Tapahtuu* 38(1). <https://journal.fi/tt/article/view/89802>.
- Kortelainen, Kaisu. 2013. Muistin kuvia tehdasyhteisöstä: Moniaistisuus etnografiassa ja muistitietotutkimuksessa. Teoksessa *Visuaalisen kokemus: Johdatus moniaistiseen analyysiin*, toimittaneet Päivi Granö, Anne Katarina Keskitalo ja Suvi Ronkainen, 97–120. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Koskela, Helky. 2018. Kuinka tavoittaa hoivakodin henki? Valokuvaelisaatio tutkimusmetodinä. Teoksessa *Moniulotteinen etnografia*, toimittaneet Pilvi Hämeenaho ja Eerika Koskinen-Koivisto, 212–234. Ethnos-toimite 17. 2. painos. Helsinki: Ethnos ry.

- Koskinen-Koivisto, Eerika, Tuuli Lähdesmäki ja Viktorija L. A Ceginskas. 2021. Introduction: Ethnography with a twist. Teoksessa *Challenges and Solutions in Ethnographic Research. Ethnography with a Twist*, toimittaneet Tuuli Lähdesmäki, Eerika Koskinen-Koivisto, Viktorija L.A. Ceginskas ja Aino-Kaisa Koistinen, xx-xxix. New York: Routledge.
- Kotilainen, Virpi. 2021. Timo Liimataisen 30 vuoden ura maitotilallisena päättyi kesällä, ja olo on nyt huojentunut – moni maatila sinnittelee, vaikka voimat alkaisivat ehtyä. *Yle Uutiset* 5.12.2021. <https://yle.fi/uutiset/3-12188516>.
- Latvala, Pauliina. 2004. Kerrotun ja kertomatta jätetyn välillä: Suvun suuri kertomus -keruu ja tutkimusprosessin vaiheet. Teoksessa *Kansanrunousarkisto, lukijat ja tulkinnat*, toimittanut Tuulikki Kurki, 138–170. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lehtola, Veli-Pekka. 2017. Meidän tarinat muiden ottamissa kuvissa: Saamelaisia näkökulmia arkistojen valokuvaan. Teoksessa *Rajaamatta: Etnologisia keskusteluja*, toimittaneet Hanneleena Hieta, Aila Nieminen, Maija Mäki, Katriina Siivonen ja Timo J. Virtanen, 33–67. Seurasäätiön julkaisuja. Ethnos Toimite 20. Helsinki: Ethnos ry.
- Lehtonen, Jussi. 2019. Eläimellistä tutkimusentekoa: Kenttätöitä koiran kanssa. Teoksessa *Liikettä rajapinnoilla: Keskusteluja etnologian osallistavuudesta. Rörelser och gränssytor. Etnologiska diskussioner om samverken*, toimittaneet Hanneleena Hieta, Karri Kiiskinen, Maija Mäki, Päivi Roivainen ja Ann-Helen Sund, 107–137. Ethnos-toimite 21. Helsinki: Suomen kansatieteilijöiden yhdistys Ethnos ry.
- Lehtonen, Veli-Pekka. 2022. Tältä näyttää maatalouden kriisi. *Helsingin Sanomat* 5.12.2022.
- Linné, Tobias. 2016. Cows on Facebook and Instagram: Interspecies Intimacy in the Social Media Spaces of the Swedish Dairy Industry. *Television & New Media* 17(8), 719–733. <https://doi.org/10.1177/152747641665381>.
- Luonnonvarakeskus. 2017. Maatalous- ja puutarhayritysten muu yritystoiminta. Julkaistu 12.10.2017. <https://stat.luke.fi/maatalous-ja-puutarhayritysten-muu-yritystoiminta-2016-ennakko-fi>.
- Luonnonvarakeskus. 2022. Maatalous- ja puutarhayritysten rakenne. Julkaistu 4.5.2022. <https://www.luke.fi/fi/tilastot/maatalous-ja-puutarhayritysten-rakenne/maatalous-ja-puutarhayritysten-rakenne-2021>.
- Löfström, Jan. 1999. 'Mies' ja 'nainen' ynnä muut sukupuoli. Teoksessa *Kulttuurin muuttuvat kasvot: Johdatusta etnologiatieteisiin*, toimittaneet Bo Lönnqvist, Elina Kiuru ja Eeva Uusitalo, 247–367. Tietolipas 155. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Löfgren, Mervi. 2017. Sukupuolen esittäminen albumikuvissa. Teoksessa *Kuvatut kulttuurit: Johdatus visuaaliseen antropologiaan*, toimittaneet Jari Kupiainen ja Liisa Häkkinen, 161–178. Tietolipas 253. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Marvin, Gary ja Susan McHugh. 2014. In It Together. An Introduction to Human-Animal Studies. Teoksessa *Routledge Handbook of Human-Animal Studies*, toimittaneet Garry Marvin ja Susan McHugh, 1–9. Lontoo: Routledge.
- Munz, Stevie. 2021. I'm More Than a Farmer's Wife. *The Qualitative Report* 26(7): 2152–2167. <https://doi.org/10.46743/2160-3715/2021.4791>.
- Museolaki. 15.3.2019. <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190314>.
- Mustajoki, Pinja. 2022. Kuviteltu, kuvattu ja todellinen tuotantoeläin. Teoksessa *Tunteva tuote: Kuinka eläimistä tuli osa teollista tuotantoa?*, toimittaneet Tajja Kaarlenkaski ja Otto Latva, 349–370. Tampere: Vastapaino.

- Mäki, Maija ja Päivi Roivainen. 2019. Vallan, vaikuttavuuden ja vuorovaikutuksen kentät. Teoksessa *Liikettä rajapinnoilla: Keskusteluja etnologian osallistavuudesta. Rörelser och gränssytor: Etnologiska diskussioner om samverken*, toimittaneet Hanneleena Hieta, Karri Kiiskinen, Maija Mäki, Päivi Roivainen ja Ann-Helen Sund, 201–209. Ethnos-toimite 21. Helsinki: Suomen kansatieteilijöiden yhdistys Ethnos ry.
- Mäki, Maija. ja Eija Schwartz. 2018. "Mä elän niitä paikkoja edelleen": Elämistilat kulttuuriperintönä yhden suvun muistelukerronnassa. *Sananjalka* 60(60): 238–259. <https://doi.org/10.30673/sja.70059>.
- Mäkipere, Tuovi. 2022. Kuvasta maanviljelijän tunnistaa. *Maaseudun Tulevaisuus*, 12.8.2022, 11–12.
- Mäkiranta, Mari. 2013. Semioottinen valokuva-analyysi, kuvan monimerkityksellisyys ja visualisoitu kokemus. Teoksessa *Visuaalisen kokemus: Johdatus moniaistiseen analyysiin*, toimittaneet Päivi Granö, Anne Katarina Keskitalo ja Suvi Ronkainen, 13–24. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Nousiainen, Susi. 2020. *Sukupuoleen katsomatta: Kuinka kohdata monimuotoisuus*. Jyväskylä: Atena.
- Norring, Marianna. 2014. Selvitys nautojen liikkumista rajoittavien pitomuotojen hyvinvointivaikutuksista. Teoksessa *Selvitys nautojen parressa ja pihatossa pidon hyvinvointi- ja talousvaikutuksista*. 9–21. Helsingin yliopisto: Eläinten hyvinvointikeskus.
- Ockenström, Lauri. 2021. Erwin Panofskyn ikonologia ja sen perintö. Teoksessa *Taidetta tutkimaan: Menetelmiä ja näkökulmia*, toimittaneet Annika Waenerberg ja Satu Kähkönen, 211–230. JYY julkaisusarja 86. Jyväskylä: Kampus Kustannus.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2020. Valtioneuvoston linjaukset varhaiskasvatuksen, esiopetuksen, perusopetuksen, lukio- ja ammatillisen koulutuksen, korkeakoulutuksen, vapaan sivistystyön sekä taiteen perusopetuksen järjestäjille koronavirustartuntojen leviämisen hidastamiseksi. Julkaistu 16.3.2020. <https://okm.fi/-/valtioneuvoston-linjauksista-varhaiskasvatuksen-esiopetuksen-perusopetuksen-lukio-ja-ammattillisen-koulutuksen-korkeakoulutuksen-vapaan-sivist>.
- Paaskoski, Leena. 2008. *Herrana metsässä: Kansatieteellinen tutkimus metsänhoitajuudesta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1170, Tiede. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Palmio, Annu ja Aura Mikkonen. 2018. Umpikauden karkearehun vaikutus poikimahalvausrisktiin. *Suomen Maataloustieteellisen Seuran Tiedote* 35, 1–7. <https://doi.org/10.33354/smst.73090>.
- Panofsky, Erwin. 1955. *Meaning in the Visual Arts*. USA: Doubleday Anchor Books.
- Peltola, Asko. 2000. *Viljelijäperheiden monitoimisuus suomalaisilla maatioilla*. Helsinki: Maatalouden taloudellinen tutkimuslaitos.
- Pruulmann-Vengerfeldt, Pille, Pille Runnel ja Agnes Aljas. 2014. A Multi-Method and Multi-Site Interventionist Approach to Studying Audience Participation in Museums. Teoksessa *Democratising the Museum Reflections on Participatory Technologies*, toimittaneet Pille Runnel ja Pille Pruulmann-Vengerfeldt, 55–74. Switzerland: Peter Lang International Academic Publishing Group.
- Puupponen, Antti. 2022. Ruokaturva, kriisit ja maatalous. *Tieteessä tapahtuu* 40(2). Helsinki: Tieteellisten seurain valtuuskunta.
- Puupponen, Antti, Annika Lonkila, Anni Savikurki, Kaisa Karttunen, Suvi Huttunen ja Anna Ott. 2022. Finnish Dairy Farmers' Perceptions of Justice in the Transition to Carbon-Neutral Farming. *Journal of Rural Studies* 90, 104–112. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2022.01.014>

- Pöytä, Jyrki. 2010. Lähiluku vaeltavana käsitteenä ja tieteidenvälisenä metodina. Teoksessa *Vaeltavat metodit*, toimittaneet Jyrki Pöytä, Helmi Järviluoma ja Sinikka Vakimo, 331–360. Kultaneito VIII. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.
- Pöytä, Jyrki. 2015. *Lähiluvun tieto: Näkökulmia kirjoitetun muistelukerronnan tutkimukseen*. Kultaneito XVII. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.
- Ruotsala, Helena. 2020. Porot, porokoirat ja ihmiset samoilla palkisilla. Teoksessa *Kanssakulkijat: Monilajisten kohtaamisten jäljillä*, toimittaneet Tuomas Räsänen ja Nora Schuurman, 234–255. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1464. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Schuurman, Nora. 2013. Eläin: Tavoittamaton tutkimuskohde. *Elore* 20(1): 13–6. <https://doi.org/10.30666/elore.79045>.
- Seppä, Anita. 2012. *Kuvien tulkinta: Menetelmäopas kuvataiteen ja visuaalisen kulttuurin tulkitsijalle*. Helsinki: Gaudeamus.
- Seppänen, Janne. 2006 [2001]. *Katseen voima: Kohti visuaalista lukutaitoa*. Tampere: Vastapaino.
- Siiskonen, Pirjo. 2004. Maatila yrityksenä ja viljelijäperheen kotina. Teoksessa *Suomen maatalouden historia III: Suurten muutosten aika: Jälleenrakennuskaudesta EU-Suomeen*, toimittanut Pirjo Markkola, 187–288. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Silvasti, Tiina. 2003. Bending Borders of Gendered Labour Division on Farms: The Case of Finland. *Sociologia Ruralis* 43(2): 154–166. <https://doi.org/10.1111/1467-9523.00236>
- Silvasti, Tiina. 2001. Isäntänä nainen: Sukupuolisidonnaisen työnjaon yhteen suuntaan läpäisevät rajat. *Naistutkimus - Kvindeforskning* 14(4): 37–48.
- Silvasti, Tiina. 2000. Kotitalo, kotitila ja luopuminen. *Janus* 8(3), 231–248.
- Sinisalo, Hannu. 2005. Kuva tutkimuksen välineenä ja kohteena. Teoksessa *Polkuja etnologian menetelmiin*, toimittaneet Pirjo Korkiakangas, Pia Olsson ja Helena Ruotsala, 206–232. Ethnos-toimite 11. Helsinki: Ethnos ry.
- Sireni, Maarit. 2015. Emännästä yrittäjäksi: Maaseudun naista koskevien puhetaiposten muutos. *Sukupuolentutkimus – Genusforskning* 28(1), 18–29.
- Shortall, Sally. 2000. "In and Out of the Milking Parlour: A Cross-national Comparison of Gender, the Dairy Industry and the State." *Women's Studies International Forum* 23(2): 247–257. [https://doi.org/10.1016/S0277-5395\(00\)00075-3](https://doi.org/10.1016/S0277-5395(00)00075-3).
- Sommestad, Lena ja Sally Ann McMurry. 1998. "Farm Daughters and Industrialization: A Comparative Analysis of Dairying in New York and Sweden, 1860–1920." *Journal of Women's History* 10(2): 137–164. <https://doi.org/10.1353/jowh.2010.0329>.
- Suopajärvi, Tiina. 2009. *Sukupuoli meni metsään: Luonnon ja sukupuolen polkuja metsäammattilaisuudessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1255. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Suopajärvi, Tiina, Eerika Koskinen-Koivisto, Kristiina Korjonen-Kuusipuro, Kirsi-Maria Hytönen ja Pilvi Hämeenaho. 2019. Tunteilla on väliä: Tutkijan tunteet etnografisessa tutkimusprosessissa. *Elore* 26(2), 42–67. <https://doi.org/10.30666/elore.77809>
- TAKO. N.d. *Nykydokumentointi. Ammatillisten museoiden tallennus- ja kokoelmayhteistyöverkosto*. Luettu 27.4.2023. <https://takoverkosto.fi/fi/nykydokumentointi>.
- Tieteen termipankki. 2021. *Ihmistieteet: sukupuoli*. Muokattu 17.5.2021. <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Ihmistieteet:sukupuoli>

- Tietohaarukka. 2021. *Tietoa ravintoketjusta*. Ruokatieto Yhdistys ry. Luettu 27.4.2023. https://ruokatieto.fi/wp-content/uploads/2023/01/tietohaarukka_2021_suomi.pdf.
- Tinkler, Penny. 2014. *Using Photographs in Social and Historical Research*. Lontoo: SAGE
- Työterveyslaitos. 2016. *Työterveys ja maatalous Suomessa 2014*. Työterveyslaitos. Luettu 27.4.2023. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130362/TyoterveysJaMaatalousSuomessa2014.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Työvoimatutkimus. 2017. *Työllisyys ja työttömyys 2017*, liitetaulukko 34. Työlliset ammatin (Ammattiluokitus 2010) ja sukupuolen mukaan vuonna 2017, 15–74-vuotiaat. Suomen virallinen tilasto (SVT). Helsinki: Tilastokeskus. Muokattu 12.4.2018. https://www.stat.fi/til/tyti/2017/13/tyti_2017_13_2018-04-12_tau_034_fi.html.
- Vallius, Antti. 2020. Tärkeiksi kuvatut paikat: Valokuvahaastattelu ylijärjellisten paikkasuhteiden tarkastelussa. Teoksessa *Kulttuuriperinnön muuttuvat merkitykset: Heikki Hangan juhlakirja*, toimittaneet Hanna Pirinen, Tuuli Lähdemäki ja Annika Waenerberg, 156–169. Taidehistoriallisia tutkimuksia, Konsthistoriska studier 52. Helsinki: Taidehistorian Seura.
- Vilmilä, Fanny ja Tomi Kiilakoski. 2018. Katso kuvat: Visuaaliset menetelmät nuorten ja nuorisotyön tutkimuksessa. Teoksessa *Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä*, toimittaneet Tomi Kiilakoski ja Päivi Honkatukia, 221–240. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisu 206. Tampere: Vastapaino.
- Ylivuori, Soile. 2022. Historiallinen analyysi ja sukupuoli. Teoksessa *Avaimia menneisyyteen: Opas historiantutkimuksen menetelmiin*, toimittaneet Mirkka Danielsbacka, Matti O. Hannikainen ja Tuomas Tepora, 20–38. Helsinki: Gaudeamus.

Etnologi, FT Maria Vanha-Similä toimii tutkijatohtorina Jyväskylän yliopistolla Koneen Säätiön rahoittamassa *Minun maaseutuni: Ylisukupolvisuus, paikka ja sukupuoli suomalaisten maaseutusuhteen rakentajina* -tutkimushankkeessa.